№ 152 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 8 | 1907 | ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 8 № 152

ԵՐԵՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. Կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ՄԻՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գնվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնները ընդունվում են միայն վճարով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողի համար 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ ԱՐԺԷ

ԵՐԿՈՒ րուբլի

Մի ամսվայ համար 1 րուբլի

Ի նկատի ունենալով, որ ժամ առաջ պէտք քաղաքի առողջապահկ. դրութիւնը բարւոքել

Խոլերայի համաճարակի առաջն առնելու

համար, քաղաքային վարչութիւնը վճռականօրէն յանձնարարում է, որ բոլոր տնատէրերը միանան կոյուղիների ցանցին, իսկ ով չէ կարող այդ պահանջը կատարել, պարտաւոր է պարտադիր որոշման համաձայն փոսեր փորել: Վարչութիւնն անմիջապէս գրի կառնի (протоколъ) այն անձերին, որոնց բակերում փոսեր չեն լինի, և դրանք կը տուգանվեն: Ամեն մի բացատրութեան համար դիմել կոյուղիների կառավարչին՝ վարչութեան երրորդ բաժանմունքը: 1—1

ԵՂԲ. ՄԵԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Խ. և Մ. ՄԵԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

յայտարարում է ի գիտութ. յարգելի վաճառականների, որ նրա

Մոսկվայի խանութում

վաճառվում են մեծ քանակութեամբ

ԳԱԼԱՆՏԵՐԷՅՆԻ

զանազան ապրանքներ: Գները շատ մատչելի են: Պատուէրները կատարվում են անյապաղ և ամենայն ճշտութեամբ:

Հասցէ՝ МОСКВА, Никольская улица, домъ графа Шереметьева, Торг. домъ

„Бр. Х. и М. Меликъ-Марутянцъ"

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

↓ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ ↑ ↓ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ ↑

(Հ. Կ.) ա. 15—3

Շուտով մամուլից կը յանձնվի

Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊՐՕԳՐԷՍԸ ԵՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐԸ

(Սօցիօլօգիական պրօբլեմներ)

վերնագրով մի մեծ աշխատութիւնը:

(Օ. Մ.) ա. 3—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ի. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ: Ընդունում է 10—11 ժ. առաւօտեան, 6—7 ժ. երեկոյեան: Գրիբօեդօվսկայա փողոց, տ. № 15, տէլէֆօն № 1000.

(Ե. Հ. Կ.) առ. 9—10

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքահայերի օգտին. Կաթողիկոսի մահվան առիթով. Վերջին տեղեկութիւններ. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Նպաստները ուշանում են. Բաց նամակ. Տաշեղներ. Թատրոն և երաժշտութիւն. Խոշոր նուիրատւութիւն. Տեղեկութիւններ ոզաւից. Ներքին լուրեր. Ոստիկանական տեղեկութիւններ. Նամակներ խմբագրութեան. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Յիշողութիւններ Խրիմեանի մասին:

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Էջմիածնից ստացված հեռագիրը, որ տպված է «Մշակի» № 150-ի մէջ, հաղորդեց մեր ընթերցողներին, որ յարգված է հանգուցեալ կաթողիկոսի միջնորդութիւնը ժողովարարութիւն անելու Թիւրքահայ սովեալների օգտին:

Ինչպէս յայտնի է, ներկայ տարվայ գարնանը Թիֆլիսի առաջնորդարանում գումարված էր մի խորհրդակցութիւն քննելու այն միջոցները, որոնցով կարելի էր օգնել Թիւրքահայաստանի սովեալ ժողովրդին: Խորհրդակցութիւնը եկաւ այն եզրակացութեան, որ անհրաժեշտ է կազմել մի յատուկ մասնաժողով հանգանակութիւն բանալու և հաւաքված գումարները Պօլսի Նպաստից Մնդուկի կամ ուրիշ ապահով մարմինների ու անձնաւորութիւնների միջոցով հասցնելու կարօտեալներին:

Խորհրդակցութիւնը ընտրեց մասնաժողովի անդամներ և ներկայացրեց վեհափառ կաթողիկոսին թէ հաստատելու մասնաժողովի կազմը իր կողմից և թէ միջնորդելու պատշաճաւոր իշխանութեան առաջ՝ թոյլատրելու բանալ հանգանակութիւն:

Վեհափառը այդ նպատակով յարուցել էր Փոխարքայի միջոցով առաջին մինիստր Ստօլիպինի առաջ միջնորդութիւն, որը ներկայումս յարգված է: Հանգանակութիւն անելը թոյլատրըված է:

Թոյլտուութիւնը թէև ուշացել է անցեալ տարվայ կարօտեալներին օգնելու համար, բայց նա պահպանում է իր բոլոր ույժը ներկայի համար, որովհետև ամառվայ ամիսները շատ ծանր անցան Թիւրքահայաստանի մի նշանաւոր տարածութեան համար: Փոքր ի շատէ բաւարար հունձ ստացված է Ալաշկերտի և Խնուսի շրջաններում, իսկ միւս տեղերում ժողովուրդը մեծ կարօտութեան մէջ է և առանց դրսի օգնութեան շատ դժուար ու ծանր վիճակի մէջ կը լինի:

Մասնաժողովը պէտք է մի կողմից միջոցներ ձեռք առնէ ընդարձակ ծաւալով կազմակերպելու հանգանակութեան գործը, միւս կողմից ժողովելու մանրամասն տեղեկութիւններ աղէտեալ տեղերի մասին:

Սովի, երկրաշարժի, ծանր պատահարների և հարստահարութեան մատընված Թիւրքահայ ժողովուրդը, յուսահատված իր վիճակից, շարունակում է թողնել իր հայրենիքը և գաղթել զանազան տեղեր:

Տառապեալ ժողովրդին քշում են իր երկրից թէ վերին աստիճանի ծանր տնտեսական տագնապը և թէ վարչական դժոխքը: Գոնէ թեթևացնենք առօրեայ անհրաժեշտ պիտոյքների կարօտութիւնը:

Ա. Քալանթար

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Էջմիածին, 7 նոյեմ. 10 ժ. 13 ր. առաւ.

Վեհափառ կաթողիկոսի թաղումից յետոյ, որ վերջացաւ ժամը 2-ին, տեղի ունեցան ճառախօսութիւններ հայերէն, ռուսերէն և թուրքերէն լեզուներով:

Խօսեցին Զաւարեան, Առաքելեան, Կրպշիձէ, Գուկունեան, Վռամեան, գաղթականների, աշխատաւորների, աշակերտների, հայուհիների, արհեստաւորների ներկայացուցիչները:

Ճաշկերոյթին ներկայ էին բոլոր պաշտօնական անձերը, պատգամաւորները, բազմաթիւ հիւրեր, մինչև 300 հոգի: Ճաշկերոյթը վերջացաւ 6 ժամին:

Տեղակալը իր ճառի մէջ շնորհակալութիւն յայտնեց կառավարութեան, կովկասեան Փոխարքայ կոմս Վօրօնցով-Դաշկովին և կոմսուհուն, որոնք ջերմ կերպով մասնակից եղան հայ եկեղեցու սգին, պարսկական հիւպատոսին, վրաց ազնուականութեանը յանձին պարագլուխ իշխան Գ. Թումանովի, Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Չերբեզովին, հայկական և ուրիշ ազգութիւնների ներկայացուցիչներին և դարձրեց պատգամաւորների ուշադրութիւնը Էջմիածնի ճեմարանի ողբալի նիւթական վիճակի վրա:

Երեկոյեան ժամի 7-ին պաշտօնական ներկայացուցիչները և պատգամաւորներից շատերը ճանապարհ ընկան դէպի իրանց տեղերը:

Տեղապահը հեռագրով յայտնեց իր շնորհակալութիւնը կովկասեան Փոխարքային իր և Էջմիածնի միաբանութեան կողմից:

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ պատգամաւորների խորհրդակցական մի ժողով քննելու տեղակալի առաջարկութիւնները և ուրիշ խնդիրներ: Խորհրդակցութեան մասնակիցները ամբողջ հինգ ժամ խօսելուց յետոյ ցրվեցին առանց որևէ արդիւնքի:

Առաքելեան, Դանիէլեան

—

Կիրակի, նոյեմբերի 4-ին, Թիֆլիսի Մետեխի բանտի հայոց ս. Վարդան եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց հանգուցեալ Հայրիկի յիշատակին: Հոգեհանգստին ներկայ էին միմիայն հայ բանտարկեալների մի երրորդական մասը, որոնց թւում և քաղաքական յանցաւոր համարվող մի հայ քահանայ: Սովորական ժամերգութիւնից յետոյ՝ Գր. քահ. Մատինեանցը բանտարկեալներին յայտնեց, թէ ում համար պիտի կատարվի հոգեհանգիստը: Նա մատնանշեց նոյնպէս և այն, որ սրանից ութ տարի առաջ Հայրիկը ուխտ էր գնացել յիշեալ բանտի վրայ հնադարեան եկեղեցում գտնվող ս. Շուշանիկի գամբարանին և ապա այցելել էր նոյն բանտում գտնվող հայոց նորակառոյց մատուռը, ուր ժողովված հայ բանտարկեալներին օրհնելով՝ խրատեց նրանց դէպի ուղղութիւն և նրանց մխիթարելու համար խոստացաւ գրքեր ուղարկել բանտի գրադարանի համար:

Քարոզից յետոյ սկսվեց հոգեհանգստի կարգը: Հոգեհանգստի վերջանալուց յետոյ՝ բանտարկված հայ քահանան իր բազդակիցներին առաջարկեց, որ իրանց շրջանում մի գումար ժողովեն և յատկացնեն Հայրիկի անմոռանալի յիշատակին:

—

Կոմսուհի Վօրօնցօվա-Դաշկօվա, իբրև նախագահուհի ս. Նինայի Բարեգործական ընկերութեան, ուղարկել է Էջմիածնի տեղակալին հետևեալ հեռագիրը.

Թիֆլիսի ս. Նինայի իգական դըպրոցի հայ-լուսաւորչական աշակերտուհիների ցանկութեամբ երեքշաբթի, նոյեմբերի 6-ին, ամենայն հայոց վեհափառ կաթողիկոս Խրիմեան Հայրիկի թաղման օրը, ս. Նինայի դպրոցում կատարվեց հոգեհանգիստ: Սանուհիները, ծնկաչոք իրանց սրտաբուղխ աղօթքները վեր առաքելով Ամենաբարձրեալին՝ մեծ ծերունու երանելի յիշատակի հոգու հանգստութեան համար, արցունքներով ողողում են սիրեցեալ Հայրիկի թարմ գերեզմանը անկեղծ խորագգաց վշտի զգացմունքով:

Ս. Նինայի Բարեգործական ընկերութեան Խորհրդի նախագահուհի՝
Կոմսուհի Վօրօնցօվա-Դաշկօվա

—

Կաթողիկոսի թաղմանը ներկայ լինելու համար Թիֆլիսի կայարանի բեռնակիր մշակների կողմից պատգամաւորներ են ուղարկվել՝ Բագրատ Ճերմազանեան, Միք. Բաբսեղեան և Սիմ. Կարապետեան, որոնց յանձնարարվել է պսակ դնել կաթողիկոսի դագաղին:

—

Թիֆլիսում, Օրբէլ Օրբէլեանցի մասնաւոր դպրոցում, նոյեմբերի 6-ին, հոգեհանգիստ կատարվեց ի յիշատակ հանգուցեալ կաթողիկոսի: Հոգեհանգստին ներկայ էր ուսուցչական մարմինը: Ուսումնարանի վարչութիւնը, Հայրիկի յիշատակը յաւերժացնելու նպատակով, յիշեալ դպրոցում մի որդեգիր ընդունեց:

—

Գօրիս, 7 Նոյեմբերի

Մեր որդիական վիշտն ենք արտայայտում և ողբում մեր բարի Հայրիկի կորուստը:

Գօրիսի հայ դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիներ

—

Իրկուտսկ, 6 Նոյեմբերի

Միանալով ազգային ընդհանուր վշտին, ողբում ենք ազգի թանգագին Հայրիկի մահը:

Իրկուտսկի կօլօնիա՝
Խնչեան, Համբարձումեան, Թառայեան, Անտօնօվ, Պետրոսեանց, Սիրինեանց, Խանբաբօվ:

—

Պեատիգօրսկ, 2 Նոյեմբերի

Վեհափառ հայրապետի մահվան առիթով երէկ, նոյեմբ. 1-ին, խորհրդակցութիւն կար. առաջարկվում էր Պեատիգօրսկի հայ հասարակութեանը՝ որևէ կերպ արտայայտել իր յարգանքը:

Ժողովը որևէ եզրակացութեան չը յանգեց. խմբագրվեց հրաւէր կիրակի օրվայ ժողովին, ուր միայն այդ խնդրով կը զբաղվեն, այն է՝ ինչ կերպ մասնակցել թաղման:

Ցանկալի կը լինի որդեգիրներ պահել որևէ դպրոցում հանգուցեալ հայրապետի յիշատակին, քան՝ ահագին (որքան և լինի) ծախսով պատգամաւոր ուղարկել կամ մեծագին պսակ դնել:

Վաղը, նոյեմբերի 3-ին, կը կայանայ կանանց բարեգործական ընկերութեան արտակարգ նիստը, ուր ի նկատի կառնվի և վեհ. հայրապետի թաղմանը մասնակցելու խնդիրը:

—

Պետերբուրգ, 30 հոկտ.

Խոնարհվում եմ անխօս Արծիւ Վասպուրականի առջև: Թող լինեն նրա հետ անսպառելի վիշտը և խորին երկիւղածութիւնը վեհափառ Հայրիկի որբերի:

Ուսանող՝ Յոլակ Գ. Ղուկասեան

—

Ալէքսանդրապօլի տղայոց ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու դպրոցի հոգաբարձութիւնը նոյեմբերի 4-ին հետևեալ հեռագիրն է ուղղել կաթողիկոսական տեղապահ Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին, Էջմիածին.

Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու ծխական հոգաբարձութիւնը յայտնում է իր ցաւակցութիւնը անմոռանալի Հայրիկի մահվան առիթով, հաղորդելով որ հոգաբարձութիւնս յաւերժացնելու համար նորին սրբութեան անունը՝ որոշեց դպրոցը անուանել «Խրիմեան»: Ընտրեց իր ներկայացուցիչը թաղման ծիսակատարութեան մասնակցելու համար՝ յանձին հոգաբարձութեանս նախագահ Ա. Սանօյեանի:

Հոգաբարձուներ՝
Ժամկոչեան, Յովհաննիսեան, Գեօզալեան, Մատինեան

—

Երևան, 4 Նոյեմբերի

Վեհափառ Հայրիկի մահվան գոյժը ցնցեց ամբողջ Երևանը: Տեղիս առաջնորդ Յուսիկ արքեպիսկոպոսի կարգադրութեամբ, օրը երեք անգամ տխուր զանգահարութիւն է նշանակված և երկու հոգեհանգիստ բոլոր եկեղեցիներում: Հանդիսաւոր հոգեհանգիստ նշանակված էր նախ՝ հոկտեմբերի 30-ին, երբ հայ երկսեռ բազմութեան շարքերում նկատվում էր պատուաւոր տեղ բռնած աշակերտութիւնը:

Առաջին հոգեհանգստին պատւել էին հանգուցեալ հայրապետի յիշատակը իրանց ներկայութեամբ գեներալ-նահանգապետը, մահմեդական հասարակութիւնը: Նոյն օրը տղայոց գիմնազիայի դահլիճում կատարվեց աշակերտների համար, ուսումնարանական վարչութեան յատուկ կարգադրութեամբ, հոգեհանգիստ առաջնորդի ներկայութեամբ, որը պատշաճի համեմատ խօսեց ճառ, ցոյց տալով հայրապետի և եկեղեցու նշանակութիւնը հայութեան մտաւոր սերնդի կրթութեան գործում: Ամսիս 3-ին ս. Սարգիս աւագ եկեղեցում պատարագ և հոգեհանգիստ կատարեց թեմական դպրանոցը: Խօսեց նախ՝ տ. Ղևոնդ աւագ քահանան և ապա պ. Լևոն Մուշեղեանը:

Բայց մեծ հանդէսը սպասվում էր ամսիս 4-ին, ս. Սարգիս աւագ եկեղեցում: Այդ մասին թերթիկներով վաղօրօք յայտնված էր քաղաքիս բոլոր ազգաբնակութեանց: Պատարագիչը ինքը առաջնորդն էր: Պատարագին և հոգեհանգստին ներկայ էին գեներալ-նահանգապետը, նահանգապետը, ռուսաց հոգևորականութեան ներկայացուցիչ գործակալ քահանան, պարսից փոխհիւպատոսը, մահմեդականների ղազին իր հոգևորական դասով և ժողովրդի մեծ խմբով, հրէաների րաբունին ժողովրդական ներկայացուցիչներով:

Հայ երկսեռ բազմութիւնը չէր տեղաւորվել եկեղեցում, մեծ բազմութիւն դրսում կար: Գլխաւոր դրան երկու կողմում բռնել էր քաղաքիս արհեստաւորների համքարութիւնը, իրանց դրօշակներով:

Հոգեհանգստից յետոյ անմիջապէս պաշտօն կատարեց մահմեդական հոգևորականութիւնը:

Պատարագիչ սրբազան առաջնորդը դըրւատեց հանգուցեալ հայրապետի ժողովրդական բնաւորութիւնը, հայրենասիրութիւնը և այլն: Պատարագից յետոյ գեներալ-նահանգապետը և նահանգապետը առաջնորդարան գնացին սրբազանի մօտ ցաւակցութիւն յայտնելու:

Թաղման օրը հոգեհանգիստ է նշանակված քաղաքիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում:

Տեղացի

—

Կարս, 4 Նոյեմբերի

Ազգիս վեհափառ Հայրիկի մահվան գուժը ի սուգ համակեց և տեղիս հայերի սիրտը: Հոկտեմբերի 30-ին, ինչպէս և գրված էր «Մշակի» 148-րդ համարում, նշանակված էր հոգեհանգիստ: Շատերին, ինչպէս իրանք էին գանգատվում, յայտնի չէր, որ այդ օրը հոգեհանգիստ պիտի կատարվի, այդ պատճառով էլ եկեղեցում խիստ քիչ հասարակութիւն կար: Ուշ տեղեկութիւն տալու պատճառով՝ նահանգապետը չէր կարողացել կամ ինքը անձամբ եկեղեցի գալ և կամ մի ներկայացուցիչ ուղարկել: Նոյնպէս

չէին իմացել և օտարազգիները, որոնք, ինչպէս լսեցինք, ցանկացել էին խանութները փակել և գալ եկեղեցի։ Նոյնիսկ քահանաներից մի քանիսը և մինչև անգամ հոգևոր կառավարութեան անդամը տեղեկութիւն չունէին հոգեհանգստեան մասին։ Հոգեհանգիստը կատարվեց շատ հապճեպ և անշուք կերպով։ Լաւ կը լինէր, որ հոգևոր կառավարութիւնը (յաջորդը այստեղ չէ) մի օր յետաձգէր հոգեհանգիստը և այնպէս կատարէր, ինչպէս պատշաճ և վայելուչ էր վեհի արժանիքին։ Հոգեհանգստեան ժամանակ եկեղեցու ջահերում և աշտանակներում բոլորովին նոր մոմեր չէին տնկել, այլ վառված մոմի կտորներ միայն, որը երկայն, որը կարճ։ Եկեղեցում մինչև անգամ խունկ չը կար այդ օրը։

Ամսիս 2-ին, երեկոյեան, քաղաքիս պատուիրակների հրաւէրով, ոստիկանատանը նշանակված էր Կարսի հայ հասարակութեան ժողովը՝ կաթողիկոսի թաղմանը Կարսի հայ հասարակութեան կողմից ներկայ լինելու համար մի պատգամաւոր ընտրելու և վեհի յիշատակը մի որևիցէ բանով յաւերժացնելու համար։ Ժողովը, բազմամարդ չը լինելով, չը կայացաւ, այլ յետաձգվեց հետևեալ երեկոյեան, երբ նախագահը, ժողովը բանալով, յայտնեց ժողովվելու նպատակը և կարդաց նախորդ ժողովում որոշված թեկնածուների անունները, որից դուրս ձգվեցին քուէարկվել չը ցանկացողների և ժողովին ներկայ չեղողների անունները և նոր թեկնածուների անուններ ևս չը մտան այդ ցուցակում։ Որոշվեց մնացած թեկնածուներին քուէարկել։ Մի երկու հոգու պահանջմամբ՝ ընտրութիւնը կատարվեց գաղտնի քուէարկութեամբ։ Թեկնածուներից ամենաշատ ձայն ստացաւ աւագ-ուսուցիչ Խանզադեանը։

Ժողովականները ապա անցան երկրորդ հարցը վճռելու, այն է՝ որևէ ձևով յաւերժացնել վեհի յիշատակը։ Ժողովը իրան ձեռնհաս չը համարեց այդ հարցը վճռելու, որովհետև ժողովականները այս ժողովին էլ, ինչպէս և առաջին ժողովին, խիստ սակաւաթիւ էին։ Հարցը մնաց մի այլ՝ աւելի բազմամարդ ժողովի քննութեան։

Կարսի նահանգապետը իր կողմից իբրև պատգամաւոր Էջմիածին գնալու՝ նշանակել է ոստիկանապետ Գրիգորովիչին։ Քաղաքի կողմից գնում են որպէս պատգամաւոր՝ Մ. Ջերանեան, Տէր-Մելիքսեդեկեան և Վ. Տէր-Սարգսեան. յոյն ազգաբնակութեան կողմից՝ Ս. Աքիլլէս Բամֆօպուլօ և հայոց հոգևոր կառավարութեան կողմից՝ Մինաս քահ. Տէր-Պետրոսեան։

Զ. Գ.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սամարղանդ, 1 նոյեմբերի

Սամարղանդում հոկտ. 8-ից մինչև օրս հողը չէ դադարում շարժվելուց. համարեա ամենայն օր գիշեր-ցերեկ օրորվում է, մանաւանդ գիշերները, երբ առաւել ուժեղ է լինում։ Սամարղանդից ոչ այնքան հեռու Կարաբաղա կոչված գիւղում, որի բնակիչներն ընդհանրապէս սարթեր են, ինչպէս գրված էր Սամարղանդի «Русская Окраина» լրագրում, երկրաշարժից Կարաբաղա գիւղում փչացել են 3000-ից աւել բնակիչ. մանրամասն տեղեկութիւն չը կայ առայժմս. այստեղից կոմիսիա է ուղարկված այդ գիւղի դրութիւնը քննելու համար։

Ա. Փ.

Պեատիգօրսկ, 3 նոյեմբերի

Այսօր, առաւօտեան ժամը 10-ին, ծխական դպրոցը այցելեց Կովկ. ուսումն. շրջանի պ. հոգաբարձուն տեղ. ժողովրդական ուսումնարանների պ. ինսպեկտորի հետ։ Հետաքրքրութեամբ դիտում էր բոլոր առարկաների գրաւոր աշխատութիւնները, լսում դասերը և հետաքրքիր հարցերով երեխաներին խօսեցնում եղած դասից։ Դպրոցի շինութեան փոքրութիւնը, որ ոչ խաղասրահ և ոչ ծածկված պատշգամբ ունի երեխաների խաղալու համար, այսպիսի անձրևային օրերում աւելի զգալի է լինում, որ և նկատեց պ. հոգաբարձուն։ Մի ժամ դպրոցում մնալով՝ գոհ հեռացաւ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ ՈՒՇԱՆՈՒՄ ԵՆ

Նոր-Բայազէտ, 1 նոյեմբերի

«Մշակի» № 128-ում տպագրված մեր թղթակցութիւնից ընթերցողները գիտեն, որ կարկուտի աղէտին ենթարկված ազգաբնակութեանը խոստացել են կառավարութեան կողմից նպաստ տալ, որոշելով բնչական այդ պատահարին զոհ գնացած ցանքսերն ու արդիւնաբերութեան չափը... Սակայն ամիսներ են անցնում, և փճացած գիւղացիութեան սիրտը ոչնչով չէ մխիթարվում, ոչ մի կողմից օգնութեան չեն գալիս նրան և խոստացված նպաստները ուշանում են...

Բայց որ փճացած գիւղացիութեանն ու աղէտեալ հողագործութեանն անհրաժեշտ է առանց ժամանակ կորցնելու օգնութեան ձեռք կարկառել, դա փաստ է և գիտեն բոլորը՝ թէ հասարակական հիմնարկութիւնները, թէ կառավարչական շրջանները, թէ մասնաւոր մարդիկ և թէ ամբողջ հասարակութիւնը։ Բայց... «որբերին յոյս տուող շատ կը լինի, հաց տուող քիչ»—ասում է թուրքական իմաստալից առածը։ Այո, մարդիկ, ամբողջ համայնքներ կերակրվում են լոկ յոյսերով. նրանք, քայքայված ամեն կողմից, ընկած դժնդակ դրութեան մէջ, աչքերը տնկել են միայն և միայն կողմնակի նպաստների վրա, թէ ահա այսօր կամ վաղը օգնութիւն կը հասցնվի իրանց, որով և միջոց կունենան իրանց ընտանիքը սովի վտանգից ազատելու...

Ինչպէս տեսնում ենք, աղէտին ենթարկված դասակարգը մի տեսակ տարօրինակ դրութեան մէջ է ընկել. ոչ սիրտ ունի կողմնակի աշխատանքի ձեռնարկելու (իսկ յայտնի է, որ մեր գաւառում* բացի ռաշպարութիւնից՝ ուրիշ կողմնակի ձեռնարկութիւն շատ դժուար է գտնել), ոչ ուրիշ եկամուտ ունի, ոչ մի ձգտում մի որևէ շահաւէտ զբաղմունք գտնելու և ոչ էլ հնար ունի իր ընտանեկան բացը ծածկելու և պակասը լրացնելու. ուստի, ինչպէս ասացի, նա մի տեսակ մեռելային դրութեան մէջ՝ աչքերը յառած դէպի դրսի օգնութիւնը, դէպի նպաստների բաշխումը՝ անդադար օրերով և ամիսներով անգործ, պարապ-սարապ սպասում է... Բայց ցաւի սիրտ պէտք է ասել, որ այդ նպաստները, տարաբաղդաբար, ուշանում են...

Որսորդ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Թիֆլիսաբնակ Նոր-Բայազէտ գաւառի բնակիչներին

Բնութեան արհաւիրքին մատնված սոյն գաւառի, գլխաւորապէս Նորադուզ, Ղըշլաղ և Նոր-Բայազէտ քաղաքի ազգաբնակութեան մի մասը այժմ գտնվում է ամենածանր դրութեան մէջ։ Օր չէ անցնում, որ սովամահ լինելու դէպքեր չը պատահեն։ Վերջին տեղեկութիւնը գուժում է, որ Նորադուզ գիւղում միայն մի օրվայ մէջ մեռել են 12 հոգի։ Մերկ, հիւանդ, սոված ժողովուրդը կարօտ է լուրջ օգնութեան։

Մենք դիմեցինք Թիֆլիսաբնակ նորադուզցիներից շատերին մի յանձնաժողով կազմել, Նոր-Բայազէտի սովեալներին օգնութիւն հասցնելու համար։ Մեր մասնաւոր խորհրդակցութեան ժամանակ նրանցից շատերը՝ արհեստաւոր, վաճառական և ծառայող յայտնեցին, որ դրանցից ամեն մէկը պատրաստ է մի ամսվայ մէջ իր մէկ օրվայ աշխատանքը նուիրել Նոր-Բայազէտի սովեալներին, մինչև եկող տարվայ օգոստոս ամիսը, իսկ այժմս էլ պատրաստ են իրանց ույժի չափ միանուագ օգնութիւն հասցնել։ Ինքն ըստ ինքեան այդ ցանկութիւնները շատ գեղեցիկ են, բայց դրանց իրագործելու համար հարկաւոր է գործը հաստատ հիմքերի վրա դնել, ստանալով նախ և առաջ թոյլտուութիւն, որպէսզի ապագայում թիւրիմացութիւններ չը ծագեն։

Թիֆլիսում կը լինեն մօտ 300 նոր-բայազէտցի ընտանիքներ։ Սրանց և ուրիշների տուած օգնութիւնը գոնէ մի քանի ընտանիքներ կազատի սովամահ լինելուց։

Խնդրում ենք այն բոլոր անձերից, ով սիրտ ունի, ով ցանկութիւն ու կամք ունի, թող չը զլանայ աջակցութեան գալու մեր առաջարկած մատակարարող յանձնաժողովի իրագործվելուն և օգնութեան ձեռք կարկառէ սովամահ եղող երկրագործին, որը գիշեր-ցերեկ մեր բոլորիս ապրուստի համար արիւն ու քրտինք է թափել և քամում է այժմս...

Արտ. Տէր-Աբրահամեան

ՏԱՇԵՂՆԵՐ

VII

Միշտ հալածվածը

. . . .
Неправдѣ—опасно одно
Свободное слово!
К. С. Аксаковъ.

Ներքի ընթերցողները կը ծանօթանան Տաւրիկեան պալատի մէջ «կարգ պահպանելու» նոր հրատարակած կանոնների հետ։

Մամուլի ներկայացուցիչներին նոր կանոնները զրկում են նիստերի ընդմիջումների ժամանակ տեսակցվել միմեանց հետ Դումայի միջանցքներում—կուլուարներում։ Այդպիսով մամուլը զրկվում է ժամանակակից՝ թարմ տեղեկութիւններ հաղորդելուց։

Ի լրումն սրանց, «Рус. Вѣд.»-ի սեփական թղթակիցը հաղորդում է, որ պետութեան ամբողջ մամուլը ստանում է ընդամենը 47 տեղ և բիւրոկրատիային է թողնված—յանձին մամուլի գլխաւոր վարչութեան—որոշելը, թէ որ լրագրին և հրատարակութեան կարելի է տեղ տալ օրագրողների օթեակում։ Կարծես այդ էլ բաւական չէ, գաղտնի ոստիկանութիւնը պիտի որոշի և իրաւունք ստացած թերթի կամ հրատարակութեան ներկայացուցչի անձնաւորութիւնը։ Օրինակ՝ «Товарищъ»-ը ուղարկում է պ. Տանին, իսկ ոստիկանութեան աչքի գրող է այս կարմիր մատենագիրը և նա արգելում է պ. Տանի մուտքը. թերթը թող ուղարկէ աւելի դուրեկան անձնաւորութիւն։ Եւ դարձեալ մի նշանաւոր մանրամասնութիւն. «Рѣчь»-ը վկայում է, որ ռուս օրագրողների յատկացրած օթեակից գրեթէ ոչինչ չէ լսվում, թէ ինչ են խօսում Դումայի անդամները... Չենք մանում «կանոնների» մանրամասն քննութեան մէջ. շատ բան ընթերցողին աչքի կը զարնի առանց մեր ցուցմունքի։ Նկատենք մի քանի մասնագիտական առանձնայատկութիւններ։ Մի մեծ թերթ չէ կարող բաւականանալ Դումայում մէկ թղթակցով, եթէ նա տալիս է սղագրական տեղեկութիւն կատարված վիճաբանութիւնների. մեծ թերթը՝ «Русь»-ի պէս պիտի ունենայ և իր նկարիչը (մեր, այդ նկարիչները, որ Դուրկոներին նկարում են անվայել ձևով. սակայն՝ դրանք լինեն այն խեղճերը, որոնց նըստեցրել են սեղանի շուրջը, իսկ նրանք ոտներն էլ դրել են սեղանի վրա...). վերջապէս թերթի մէկ ներկայացուցիչը շնորհք ունի գեղեցիկ և ճիշտ հաշիւներ կազմելու, իսկ միւսը լաւ հոգեբան է, լաւ գիտող և այլ տեսակէտից է պատկերացնում անցքերը։ Չենք ասում թերթի միակ ներկայացուցչի յանկարծակի հիւանդութեան մասին, նրա յոգնածութեան մասին, երբ նիստը տևում է շատ ժամեր...

Միթէ պարզ չէ անկեղծ «սահմանադրական մինիստրութեան» միտումները և կամ հարկաւոր է բացատրել, որ մամուլի դէմ ուղղված հալածանքը՝ «սահմանադրող» ժողովրդի դէմ է ուղղված...

Միշտ հալածվող ժողովուրդ—մամուլ...

Երբ 1881 թւին մեծ շուքով և ոգևորութեամբ բացվում էր Մոսկվայում Պուշկինի արձանը, տօնակատարութեամբ հարբած թատերագիր Օստրովսկին բացականչել էր ժողովրդական ասածով՝ на нашей улицѣ праздникъ! Աւաղ, հալածված գրականութեան ներկայացուցչի և շատ անձնական հալածանքներ տեսած մեծ թատերագրողի այդ բացականչութիւնը թելադրել էր հարբը (Օստրովսկին ժուժկալ մարդ էր), որից յետոյ տեղի են ունենում սովորական անախորժ հետևանքներ... Այդ անախորժութիւնների մասին ես մի անգամ գրել եմ («Մշակ» 1906 թ. № 212), և նորից չեմ կրկնի։ Երբեկվանից չէ հալածվում մամուլը. նրա мартирологія սկսվել է ռուս մտքի արթնանալուց, դեռ Եկատերինէի օրօք (Ռադիշչեվի, ճանապարհորդութիւնը, 1790 թ. հալածված)։

Եւ նոյն, աւելի վատթար հալածանք այն մինիստրութեան կողմից, որ իրան հռչակում է սահմանադրական, «այն էլ անկեղծ» սահմանադրական։ Կարծես նրա դափնիների համար քիչ էին «ներքին գործերի մինիստրութեան ազախին արդարադատութեան» խիստ վճիռները ազատ մամուլի դէմ, կարծես բաւ չէ սատրապներին դիմելը յանիրաւի կարգադրութեամբ՝ տուգանքի ենթարկել ըմբոստ մամուլին, իր քէֆին նայած, առանց դատաստանի դիմելու։

Մենք չենք կասկածում, որ օրերս գումարված Դումայում հարցապնդումներ կը լինեն այդ «կանոնների» վերաբերեալ և «հոկտեմբերեան» մեծամասնութեան համար դա կը դառնայ փորձաքար՝ բացել, վերջապէս, իր «սահմանադրական» բնոյթը, իսկ միապետական ռուս-դաշնակցականները նորից առիթ կունենան անել իրանց փրկարար ագիտացիան ժողովրդի մէջ։

Մամուլի անկեղծ մշակներին առժամանակ մնում է բարձրաձայն բողոքել յանուն ոչ իրանց արհեստակցական, այլ հասարակական շահերի տեսակէտից։

Պետրոս Զաքարեան

Նոր կանոններ Դումայի նիստերին ներկայ լինելու համար

Նոյեմբերի 18-ին Բարձրագոյն հաստատված են նոր կանոններ Պետական Դումայի կարգը պահպանելու և Դումայի նիստերին կողմնակի անձանց ներկայ լինելու վերաբերեալ։

Գերագոյն հսկողութիւնը Պետական Դումայի շինութեան մէջ պատկանում է Դումայի նախագահին, իսկ անմիջական հսկողութիւնը տրված է Դումայի պրիստաւին։ Երբ պրիստաւական ույժերը քիչ կը լինեն կարգ ու կանոն պահպանելու համար, նախագահը կարող է դիմել օխրանայի գլխաւորին։ Դումայի դռնբաց նիստերին կողմնակի անձերի մասնակցութիւնը պայմանաւոր-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

II

Յարութիւն Զաքրեանի հետ Խրիմեանի Կուզկունջուկի կալուածը մտնելով, նրան գտայ մեծ սենեակի ճակատում դրված թախտի վրա ծալապատիկ նստած, մի քանի պարոնների հետ խօսելիս։ Մեզ հետ բարևելուց և իր կողքին նստեցնելուց յետոյ, նա դարձաւ այն պարոններին, ասելով՝

—Էհ, բաւական է որչափ նստեցաք. ելէք-գացէք։

Այդպիսի «սան-ֆասօն» ձևով հիւրերին հեռացնելը ինձ՝ Եւրոպայից եկողիս վրա շատ տարօրինակ տպաւորութիւն թողեց. բայց յետոյ իմացայ, որ Խրիմեանը, չը մոռանալով երբէք, թէ ինքը ընդհանուր հայերի «Հայրիկն» է, և ըստ նահապետական սովորութեան՝ իր «որդիների» հետ շատ ցերեմոնիաներ անել չէ սիրում, և ոչ ոք էլ չէ վիրաւորվում նրա այդ sans façon ձևերից։

Հիւրերի հեռանալուց յետոյ, նա դարձաւ դէպի ինձ՝ ցոյց տալով Զաքրեանի վրա.

—Այս բուլաշըղին (խառնակչին) ճըրագըզն գտար։ Հիմա քիչ մը կը հասկնամ ինչ մարդ ըլլալդ. երևի, դուն ալ սոր պէս բուլաշըղն ես։

Թէև Կալֆայեանը, Զաքրեանի հետ ծանօթացնելով, ինձ արդէն ասել էր նրա «բուլաշըղ» լինելու մասին (բուլաշըղ—յեղափոխականի իմաստով), թէև ինքը Զաքրեանը ամբողջ մէկ ու կէս օրվայ ընթացքում շատ էր աշխատել ինձ ցոյց տալու, թէ ինքը մի մեծ յեղափոխական է և իր ձեռքի տակ արդէն անգին յեղափոխական կազմակերպութիւններ ունի թէ Պոլսում և թէ գաւառներում, մանաւանդ Զէյթունում, բայց ես մինչև Հայրիկի տուած վկայութիւնը խիստ թերահաւատութեամբ էի վերաբերվում Զաքրեանի ու Կալֆայեանի պատմածներին։ Իսկ Խրիմեանի տեսաւցման լսելով, ես մտքումս սաստիկ ուրախացայ, մտածելով թէ կը նշանակէ՝ հենց առաջին քայլից ճիշտ կրէտի բոյնը գտել եմ։

—Անունդ ինչ է. երէկ ըսիր, ամմա չիմացայ։

—Խան-Ազատեան, շուտասելուկով պատասխանեցի ես։

—Ինչպէս ըսիր։

—Խան-Ազատեան,—կրկնեցի ես, այդ երկու բառերը միմեանցից բաժանելով։

—Օհօ, այդ շատ երկար եղաւ. «խան»-ը քեզի թող մնայ, ազատը ինձի տուր,—ասաց նա իր սովորական ծիծաղով.—դէհ, պատմէ տեսնեմ Եւրոպայէն ինչ խաբարներ բերած ես Հայրիկին։ Բայց չէ, մեզ հոս կը խանգարեն, ել երթանք միւս սենեակը, իսկ Զաքրեանը թող երթայ քիչ մը պատի, կամ թող հոս մեզի սպասէ։

Այս ասելով նա վերկացաւ տեղից և ինձ առաջնորդեց միւս սենեակը, իսկ Զաքրեանը գնաց «քիչ մը պատելու»։

Այդ «միւս սենեակը» մի իսկական վանական խուց էր, հազիւ մի քանի քայլ երկարութեամբ ու լայնութեամբ, որը, ինչպէս երևում էր, «հայոց Հայրիկի» համար թէ ննջարանի և թէ առանձնասենեակի դեր էր կատարում։ Այդտեղ կար մի շատ հասարակ թախտ, մի հին ու կիսամաշ գորգով և տաճկական փոքրիկ մինդարով ծածկված, մի հատ շատ հասարակ ու խունացած սփռոցով ծածկված սեղան և մի հատիկ աթոռ։ Խրիմեանը բարձրացաւ ու նորից ծալապատիկ նստեց թախտի վրա, կրթնելով ձախ կողմում դրված բարձերին, իսկ ես նստեցի այն միակ աթոռի վրա։

—Հը՞, կը տեսնե՞ս Հայրիկի խուցը. ձեր Էջմիածնայ եպիսկոպոսները այսպիսի խուցերու մէջ չեն ապրիր։ Հայրիկը սամօվար ալ չունի, որ քեզի թէյ հրամցնէ. մենք աւելի սուրճ կը գործածենք, բայց չը գիտնամ, թէ ձեր եղանակով պատրաստված սուրճ է։

—Այս 2—3 օրվայ մէջ արդէն փորձեցի տաճկական սուրճը, Հայրիկ, և շատ հաւանում եմ,—պատասխանեցի ակնածութեամբ։

—Անպէս է նէ, թող մեզի մէկ-մէկ սուրճ բերէ,—ասաց Հայրիկը և կանչելով ծառային հրամայեց սուրճ պատրաստել։

Մինչև սուրճ պատրաստելն ու բերելը, որ մի քանի րոպէ հազիւ տևեց, Խրիմեանը լուրջ խօսակցութեան չը դիմեց. երևի այն նպատակով, որ յանկարծ ծառան չը գայ ու մի բան չը լսի։

Ինչպէս իմ արած պատմութիւնից տեսաւ ընթերցողը, ես Խրիմեանին դեռ ոչինչ չէի ասել իմ միսիայի մասին, բայց նա, մասամբ ինձ «բուլաշըղ» Զաքրեանի հետ տեսնելուց և մասամբ, գուցէ և աւելի, դէմքիս վրա կարդալով, արդէն գուշակել էր իմ ինչ մարդ լինելը և հասկացել, որ իմ իր հետ ունենալիք տեսակցութեան նիւթը խիստ գաղտնի բան պիտի լինի։ Ճիշտ տեղն է այստեղ ասել, որ Խրիմեանը մարդկանց դէմքերը կարդալու հանճարեղ ընդունակութիւնն ունէր. Նա կարողանում էր, շատ քիչ բացառութեամբ, հենց առաջին անգամից իր պատահած մարդու սրտի ու հոգու ներսը թափանցել ու նրա ամենաթոյլ երակները բռնել։

Երբ ծառան փոքրիկ գաւաթներով տաճկական սուրճը բերեց ու հեռացաւ,

—Դէհ, հիմա ըսէ նայիմ, ինչ խօսելիք ունէիր Հայրիկի հետ,—ասաց Խրիմեանը, բթամատի հաստութեամբ պապիրոսը փաթթելով ու առջևում դրված մի խուրձ հաստ մուշտուկներից մէկի մէջ սազեցնելով։

Նա ինձ էլ առաջարկեց իր թութունից ծխելու, որը ես, ի հարկէ, ընդունեցի և սկսեցի իմ ճառը.

—Հայրիկ, թէև այս րոպէիս ես Պարիզից եմ գալիս, բայց իրապէս պիտի ասեմ, որ գալիս եմ Ժընևից. Պարիզ գնացել էի ցուցահանդէսը ու մի քանի ընկերներ տեսնելու, իսկ մօտ 5 տարի Ժընևում էի ուսանում։ Ես եկել եմ «Հնչակ» թերթը հրատարակող խմբակի կողմից...

—Հա, գիտեմ, կարդացած եմ մի-երկու օրինակ,—ընդհատեց ինձ Խրիմեանը.—աղէկ կը գրէ, Փորթուգալեանն ալ աղէկ կը գրէ։ Էհ, հիմա ինչ կուզես, տղաս։

—Ոչինչ չեմ ուզում, Հայրիկ, կը խնդրէի միայն ասել ինձ ու խորհուրդներ տալ, թէ այստեղ՝ Պոլսում ինչ մարդկանց հետ կարող ենք մենք կապեր հաստատել ու «գործել», որովհետև Կովկաս վերադառնալուցս մի երկու ամիս յետոյ ես Տաճկաստան պիտի գնամ «գործելու», իսկ քիչ յետոյ ուրիշ ընկերներ էլ պիտի գան և երկրի աւելի խորքերը պիտի գնան։ Ցանկալի է, որ Պոլսում էլ հաւատարիմ գործակիցներ ու կազմակերպութիւն ունենանք։

—Ադ ինչ պիտի ընէք, Տաճկաստանն պիտի ազատէք,—ասաց նա կէս հարցական և կէս հեգնութեամբ։

Այդտեղ ես արդէն սկսեցի իմ ամբողջ երիտասարդական եռանդով ու ֆանատիկոսութեամբ բացատրել Հայրիկին «Հնչակի» մանրամասն ծրագիրը՝ հեռաւոր սօցիալիստական ապագան, Հայաստանի մօտակայ ռամկավարական կառավարութիւնը, մեր ապագայ գործունէութեան եղանակներն ու տակտիկան, մի խօսքով՝ այն բոլորը, որ այն ժամանակ իմ հաւատոյ հանգանակն էին կազմում և որոնցով ես ուղղակի շընչում ու ապրում էի։

Ամբողջ խօսակցութեանս ժամանակ Խրիմեանը շատ մեծ ուշադրութեամբ ու լրջութեամբ լսում էր ինձ. նա դիտում էր ինձ ու տեսնում, թէ ինչպէս իմ աչքերը փայլատակում էին ու շրթներս դողում յուզմունքից։ Նա ինձ մի անգամ միայն փորձեց ընդհատել.

—Իսկ ինչ պիտի ըսեն և ինչպէս պիտի վերաբերվին Անգլիան ու ձեր Ցարի կառավարութիւնը. չէ՞ որ եւրոպական դիպլօմատիայէն է կախված Հայաստանի ճակատագիրը։

—Ոչ, Հայրիկ,—բացականչեցի ես,—դուք ինքներդ շատ անգամներ քարոզել էք, որ, առանց հայերի ինքնագործունէութեան, Եւրոպան ոչինչ չի անի մեզ համար։

Եւ սկսեցի մի նոր ճառ, այս անգամ մանրամասն բացատրելով այն հարցը, թէ ինչպէս եւրոպական պետութիւններից իւրաքանչիւրը, մանաւանդ Անգլիան ու Ռուսաստանը, ինչպիսի շահեր ունեն Թիւրքիայում, թէ ինչպէս այդ շահերը սերտ կապ ունեն Հայաստանի ազատութեան հարցի հետ, և թէ ինչպէս նրանք Հայաստանի ազատամբութեամբ [illegible] պիտի լինեն միջամտելու։ (Այդպէս էինք այն ժամանակ մենք հաւատում)։

Իդէալական աշխարհայեցողութեամբ «հայկական հարցի» իմ տուած բացատրութիւնները, նրան շատ հեշտութեամբ լուծելու միջոցներն ու եղանակները, մի խօսքով այն ժամանակներում մեր բոլորիս ունեցած ամբողջ երիտասարդական մոլորութիւնները լսելով,—մոլորութիւններ, որոնց մէջ դժբաղդաբար դեռ այսօր էլ գտնվում է հայութեան անգին մեծամասնութիւնը,—Խրիմեանն էլ սաստիկ ոգևորվեց. նրա համեղ ու խիստ արտայայտիչ աչքերն էլ սկսեցին փայլել։ Նա, որ մինչ այդ ժամանակ շատ ընկճված էր երևում և կռացած ու կուչ եկած նստած էր, հետզհետէ սկսեց ուղղվել և ուղղահայեաց դիրք ստանալ։ Իսկ երբ ես իմ խօսելիքը վերջացրի և յաղթական ու պարծենկոտ հայեացքով սպասողական դիրք ընդունեցի, մտածելով մտքումս՝ «դէհ, ասա տեսնեմ, հիմա ինչ կարող ես ասել», Խրիմեանը յանկարծ, «դուն գլխս ոգևորեցիր, տղաս» ասելով, երիտասարդական աւիւնով ցատկեց թախտից և իր հսկայ հասակով կանգնեց կողքիս։

—Ինչպէս կը տեսնեմ, պզտիկ ես, ամմա չըստիկ ես,—ասաց նա և, փաղաքշական կերպով խփելով վզիս, աւելացրեց.—այս ալ քեզի Հայրիկի օրհնութիւնը։

Այդ ասելով նա դուրս եկաւ սենեակից և մի րոպէից վերադարձաւ կրկին, ձեռքումը երեք գիրք բռնած։

—Առ, քեզ իմ գրքերէս նուիրեմ,—ասաց նա,—գիտեմ, չը պիտի կարդաս, իսկ եթէ կարդաս ալ, մէջի գրվածներուն չը պիտի հաւատաս, բայց Հայրիկէն յիշատակ պահէ քովդ։ Դուն մարդ արդէն գտեր ես,—ասաց նա կարճ լռութիւնից յետոյ.—այդ Զաքրեանը քեզի պէտք եղած մարդկանց հետ կրնայ ծանօթացնել։

Եկեղեցու զանգերը խփում էին. Խրիմեանը եկեղեցի պիտի գնար, իսկ ինձ էլ հարկաւոր էր Պոլիս վերադառնալ. Զաքրեանն էլ արդէն վերադարձել, ինձ էր սպասում։

—Դուն Պոլիս դեռ պիտի մնաս. Նորէն եկուր Հայրիկին տեսնելու,—ասաց Խրիմեանը, երբ ես հրաժեշտի ողջոյն էի տալիս.—ես փոստի օրերը միշտ տունը կըլլամ։

Ես ասացի, որ պիտի մնամ, և խոստացայ կրկին անգամ գալու։ Նա հետս դուրս եկաւ ինձ ճանապարհ դնելու, բայց շեմքից դեռ դուրս չեկած նա յանկարծ ինձ կանգնեցրեց ու հարցրեց դինամիտի մասին։

Նիտրօգլիցերինի, ռումբեր շինելու ու նրանց գործածելու եղանակի մասին իմ տուած բացատրութիւնները լսելուց յետոյ, Խրիմեանը փոքր ինչ հիասթափված ձայնով ասաց.

—Քո պատմածին նայելով, ռումբ գործածողն ալ կրնայ վտանգվիլ. հայ ազգը շատ քիչուոր է, պէտք է հայերէս շատ քիչ մարդ փճանայ։

Ես ժպտացի և սկսեցի նորից նրան համոզել, որ առանց զոհերի, առանց մեծ վընասների երբեք ազգերը ազատութիւն չեն գտել, ուրեմն ինչպէս կարող են հայերը բացառութիւն կազմել։

—Այդ բոլորը աղէկ կըսես, ամմա հայ ազգը շատ պզտիկ է. կը վախնամ, որ մինչև ազատութեան գալը տակը բան չը մնայ։

Այդ եղաւ Խրիմեանի վերջին եզրակացութիւնը, և մենք բաժանվեցինք։

Խ.-Ազատ

(Կը շարունակվի)

վում է այս կանոններով. Պետական Խորհրդի անդամները և սենատորները յայտնում են նախօրօք, երեք օր առաջ, իրանց ցանկութիւնը՝ ներկայ լինել նիստին, նոյնը և դեսպանատների ներկայացուցիչների վերաբերեալ: Այն անձինք, որոնք կարող են ներկայ լինել նիստերին՝ տոմսակ են ստանում մինիստրութեան և Դումայի նախագահի համաձայնութեամբ: Ռուսական և արտասահմանեան մամուլին տեղ է յատկացվում վերնայարկում, ձախ կողմին: Ամեն մի հրատարակութիւն ուղարկում է միայն մի ներկայացուցիչ: Տեղերի դասաւորութիւնը հրատարակութիւնների մէջ կատարում է մամուլի գլխաւոր վարչութիւնը: Մամուլի ներկայացուցիչները կարող են միայն բաց նիստերին ներկայ լինել: Հրատարակութիւնը զրկվում է ներկայացուցիչ ունենալուց, եթէ նա դադարում է կամ եթէ օխրանայի ներկայացուցիչը գտնի, որ մամուլի ներկայացուցիչը վնասակար անձ է. կողմնակի անձեր նիստերին ներկայ լինելու համար յայտնում են մի շաբաթ առաջ. դրանց ցուցակը հինգ օրից առաջ յայտնվում է օխրանայի կառավարչին, որ կասկածի դէպքում կարող է խնդրողին արգելել: Դեպուտատների հետ խօսակցել ցանկացող կողմնակի անձինք և մամուլի ներկայացուցիչները կունենան առանձին ընդունարաններ: Տաւրիկեան պալատի այն բաժինները, որոնք ազատ են Պետական Դումայի կարիքներին ծառայելուց, ենթարկվում են օխրանայի կառավարչին: Պետական Դումայի անդամները և նրա ծառայողները նոյնպէս պիտի ունենան տոմսակներ, որ ըստ հարկին ներկայացնում են օխրանային:

Թարգմ. Գ. Զ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

I

Կիրակի երեկոյեան, ամսիս 4-ին, արտիստական ընկ. թատրոնում ռուս դերասանական խումբը խաղաց Գուցկովի յայտնի պիէսը՝ «Ուրիէլ Ակօստա»-ն:

Շատերին կարող է ծանօթ լինել այդ կլասիք պիէսի բովանդակութիւնը, ուր շօշափվում են XVII դարում հրէական ֆանատիկ կեանքի մէջ յանձին Ուրիէլ Ակօստայի երեւան եկած րէֆորմատորական ձգտումները և նրա՝ Ակօստայի հալածանքներն ու դատապարտութիւնը հրէական հոգեւորականութեան և վերջինիս կոյր գործիք դարձած ամբոխի կողմից:

Ակօստայի դերում Կ. Շօրշտէյն բաւական աջող էր, որը և կարողացաւ գեղեցիկ կերպով արտայայտել հալածանքների ենթակայ րէֆորմատորի հոգեկան յուզումների նուրբ ելևէջները:

Իւդիֆի դերակատար Լ. Եավօրսկայան խաղում էր իր առանձնած պատասխանատու դերը՝ աւելի բնական ճշմարտութիւն տալով իր խաղին, այնպէս որ դերասանուհու խաղը զուրկ լինելով սովորական էֆեկտներից՝ մասամբ գուցէ որոշ մարդկանց վրա սառը տպաւորութիւն թողած լինի:

Միւս դերակատարները բաւարար էին և ընդհանրապէս նպաստեցին անսամբլի աջողութեանը:

Թատրոնում բաւականաչափ հասարակութիւն կար: X

II

Շաբաթ օրը, նոյեմբերի 3-ին, մենք ներկայ էինք տեղական գաղութի աղքատաւորների օգտին տրված ռուսերէն ներկայացման՝ արտիստական թատրոնում.

Մեր մտադրութիւնից դուրս է պիէսի և թատերախաղի քննութիւնը. մենք վաղուց ուզում էինք Թիֆլիսի հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը դարձնել մի [illegible] երեւոյթի վրա, որ, գոնէ մեր կարծիքով, նշանաւոր և անպայման վնասակար գործօն է մեր՝ հայկական թատրոնի ֆինանսական անաջողութեան, իր այլ հետևանքներով: Մինչև այդ մենք ներկայ էինք «Արցունքի հովտին», ապա երկու ռուս ներկայացումներին, և այս ներկայացումը մեզ համար չորրորդն էր: Որքան հաճոյթեամբ ես մնացի վերջին անգամ թատրոնում. երեւում էր, որ ներկայացման եկել էր անպայման կուլտուրական մի ժողովուրդ, որ իր բոլոր վարմունքով ապացուցանում է, թէ գիտէ յարգել և ուրիշներին... Մեզ, մեր խօսակցութիւններ անտրակտների ժամանակ, չափաւորված, ոչ կլակեօրական—վարձովի ծափահարութիւններ և դերասաններին բեմ հրաւիրելը, ժամանակին ամենքին իրանց տեղերը գրաւելը, «նապաստակների» (անտոմս յաճախորդներ) անպայման բացակայութիւնը, որ ազատում է թէ կարգադրիչ-ծառայողներին և թէ մանաւանդ ներկայ եղող հասարակութեանը անախորժ դիպուածներից, որոնք խանգարում են կենտրոնացնել ուշադրութիւնը բեմի վրա... Բարեգործական նպատակով սարքած այս ներկայացումը գրաւել էր բացառապէս գերմանական գաղութի անդամներին. Թատրոնը բոլորովին բռնված էր և այլ տարրեր շատ քիչ էին նկատվում: Նոյն կուլտուրականութեան նշանը. ներկայ էին այնպիսի մարդիկ, ծերունիներ, որոնք թատրոնի սովորական յաճախորդներ չեն, այլ եկել էին, այսպէս ասած, իրանց «քաղաքացիական» պարտքը կատարելու...

Գևորգ Զաքարեանց

ԽՈՇՈՐ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Հայոց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը ստացաւ Բագուի նահանգական դատարանի դատախազի միջոցով հաստատուած մի կտակի պատճէնը: Բագուի I կարգի վաճառական հանգուցեալ Եղիա Գալստեան Բուդաղեանցը կտակել է Բարեգործական ընկերութեանը 10,000 րուբլի:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կարս, 4 նոյեմբերի

Մեր եկեղեցու երէցփոխ պ. Բղնունին ոչ մի ուշադրութիւն չէ դարձնում եկեղեցու վրա: Մի տարուց աւելի է, որ ընտրվել է, բայց 4 անգամ եկեղեցու դռնից ներս չէ մտել: Ձմեռ է և եկեղեցում սաստիկ ցուրտ, բայց երէցփոխը ոչ մի միջոց ձեռք չէ առել ցուրտը գոնէ մի քիչ մեղմացնելու: Եկեղեցում չը կան վառելու մոմեր և այլն և այլն, և ոչ երէցփոխը, ոչ եկեղեցու աւագ-քահանան և ոչ էլ հոգևոր կառավարութիւնն ուշադրութիւն չեն դարձնում այդ հանգամանքի վրա: Զ. Գ.

—

Առաջաձոր, 15 հոկտեմբերի

I

Համեմատաբար ուրիշ տարիների հետ, այս տարի մեր գաւառը խաղաղ է, գողութիւններ, մարդասպանութիւններ շատ քիչ են պատահում: Սրանից մի քանի օր առաջ մեր գաւառի Քօլատակ և Թըմլըղու գիւղօրայքից գողացան նոյն գիւղացիների 10—13 հատ տնային անասունները: Այդ գողութիւնը երկու անգամ պատահեց: Ասում են, որ գողացողները Շուշու գաւառում ապրող քիւրդերից են եղել: Սակայն ինչեր էին պատահում Ջիվանշիրում սրանից մի քանի տարի առաջ. այդ ժամանակներում Ջիվանշիրցին հնարաւորութիւն չունէր, վախենում էր մինչև անգամ հարեւան գիւղը գնալու, որովհետև գաւառը լիքն էր աւազակային հրոսակախմբերով: Ո՞վ չէ յիշում հռչակաւոր «ղաչաղ» Ալուն, «ղաչաղ» Նաղուն և այլն: Ալին կողոպտել էր մինչև անգամ մի հայ գիւղական ուսուցչի, երբ վերջինս ամառուայ արձակուրդները սկսվելուց յետոյ հայրենիք է լինում գնալիս: Սակայն ներկայումս աւազակախմբեր, գողութիւններ, մարդասպանութիւններ չենք տեսնում, մասամբ շնորհիւ մեր գործունեայ, աչալուրջ գաւառապետի, և գլխաւորապէս այն պատճառով, որ Թուրք տարրը ներկայումս իր մէջ մի շարք րեֆորմներ, բարեփոխութիւններ է մտցրել, ի միջի այլոց վերացնելով աւազակութիւնը: Ներկայումս Թուրքերը իրանք իրանց ձեռքով, առանց կառավարութեանը դիմելու, մեծ պատիժներ են տալիս իրանց մէջ գտնվող Թուրք աւազակին և առհասարակ վատ մարդուն: Ուրախալի ընթացք...: Շատ համակրելի ու մխիթարական են մեր դրացի Թուրքերի ձեռնարկութիւնները...:

II

Ջիվանշիրի լեռնաբնակները, օրինակ Խաչէնի ու Թարթարի ձորակների գիւղացիները հաց չունեն ուտելու: Մի քիչ փող ունեցողն էլ մեծ դժուարութիւններով է հաց ճարում:

Այդ ձորակներում անկարելի է հաց գնելը՝ տեղիս վարելահողերի անպտղաբեր լինելու պատճառով՝ կլիմայական վատթար պայմանների շնորհիւ: Մինչև այս տարի այդ ձորակների ազգաբնակութիւնը իր ուտելու հացը գնելիս է եղել մեր գաւառի՝ Ջրաբերդի հայկական գիւղերից, իսկ այս տարի Ջրաբերդի գիւղացիները չեն ուզում հաց ծախել իրանց եղբայրներին, ցորենի ջուալը գոնէ 12 րուբլով: Ինչպէս երեւում է, նրանք ուզում են իրանց հացի շտեմարանները, ամբարները պինդ պահպանել մինչև գարունը և միայն այն ժամանակ ծախել, երբ հացը աւելի թանգացած կը լինի, երբ ցորենի ջուալը 20—25 րուբլով կը ծախվի: «Աստուած ոչ ձեր սրտովն անի, ա՛յ Ջրաբերդցիք», ասում են Ջիվանշիրի լեռնաբնակները: Սակայն լաւ չեն վարվում Ջրաբերդցիք իրանց լեռնաբնակ եղբայրների հետ: Յիշեալ լեռնաբնակներից ով քիչ ու միչ փող ունի, ստիպված է իր ուտելու հացը գնելու Աղդամից, Բօյ-Ախմեդլուից և մինչև անգամ Եւլախից: Ահեղ սովը սպառնում է յիշեալ լեռնավայրերին...: Բանիմաց դասակարգը պարտաւոր է առաջօրէն միջոցներ ձեռնարկելու, մի շարք ծրագիրներ կազմելու սպասվելիք սովի առաջն առնելու՝ յիշեալ ազգաբնակութեանը սովի տագնապի ճիրաններից ազատելու համար:

III

Հայերի՝ Գանձակ-Շուշի խճուղու կառուցումը շարունակվում է: Բանւորները այժմ բանում են «Ցեխ-Ջուր» անուանեալ տեղում, որը ամենադժուար տեղն է համարվում. Մնում է շինելու և մի ուրիշ դժուար տեղ, այն է «Ղըրըրթուփ-Ձորակը»: Ժողովուրդը մեծ յոյս ունէր, որ շուտ կը վերջանայ այդ խճուղու կառուցումը, բայց դժբախտաբար չարդարացան ժողովրդի յոյսերը...: Ժողովուրդը շատ դժուար է դուրս գալիս այդ խճուղու վրա բանելու, որովհետև շատ քիչ վարձատրութիւն է ստացել նա մինչև այսօր. ամեն մի աշխատաւոր ձեռքը օրական ստացել է 15—18 կոպէկ, հացն էլ իրանից: Եւ ինչ նեղութիւններ կրելով է ստացել նա այդ չնչին վարձատրութիւնը. գիշեր ու ցերեկ անձրևների տակ, սարեր, կիրճեր ճղելով, դարաւոր գետինը փորելով...: «Է՛հ, Աստուած, ո՛վ քրթնի, ո՛վ ուտի. ես առաւօտեանից մինչև երեկոյ չարչարվում եմ, տանջվում եմ և ինչ եմ ստանում՝ օրական 15—18 կոպէկ, դեռ հացն էլ ինձանից. իսկ ինձ վրա վերակացու մարդիկ են նշանակված, որոնցից ամեն մէկը՝ 50, 60, 70, 80, 90 րուբլի և աւել ռոճիկ են ստանում ամսական. և մի՞թէ այսպէս վարվելով գլուխ պէտք է գայ այս ճանապարհը...»,—ասում է բանւորը:

Բ. Զաքարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Այսօր, նոյեմբերի 8-ին, Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայեվիչի անուանակոչութեան օրը, պարապմունքներ չեն լինի բոլոր այն դպրոցներում, որոնք հիմնված են Մեծ Իշխանի անունով:

◆ Ինչպէս յայտնի է, 1905 թ. երկաթուղային ընդհանուր գործադուլի առիթով երկաթուղային ծառայողներից շատերին արձակեցին, մի քանիսին վերընդունեցին, իսկ մօտ 100-ի գործը յանձնվեց դատարանին: Այս վերջին ծառայողները մինչև երէկվայ օրը իրանց պաշտօններումն էին, սպասելով իրանց դատավճռին: Սակայն երէկ, նոյեմբերի 7-ին, անսպասելի կերպով հեռագիր է ստացվում ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրից, որով հրամայվում է, առանց սպասելու դատարանի վճռին, արձակել վերջին մօտ 100 ծառայողներին իրանց պաշտօններից:

◆ Մեզ գրում են հետեւեալը. «Նոր սխրագործութիւն: Երէկ Բազարխանում թուղթ էր պատեցնում մի պարոն և ստորագրութիւններ պոկում: Իմ ծանօթին հարցրի, թէ ինչ ստորագրեց: Չը գիտեմ պատասխանեց նա: Իսկ մի ուրիշը բացատրեց, որ թուղթը պարունակում է տիրացուական բողոք լրագրական ազատ առիթով»:

◆ Ծաղիկը վերջին օրերս Թիֆլիսում ընդարձակ չափերով տարածվում է: Այժմ քաղաքային սուր վարակիչ հիւանդանոցում հիւանդների թիւը 80-ից անցնում է, մինչ քութէշը նկատելի կերպով սկսում է պակասել և քութէշաւոր հիւանդների թիւը այժմ հազիւ 40-ի է հասնում: Բացի դոցանից հիւանդ են 4 հոգի: Սանիտարական-բժշկական խորհուրդը բժիշկներ՝ պ. պ. Ստեփանեանից, Իզմայիլօվից, Մօնինից և Գուլուբեանից մի առանձին մասնաժողով է կազմել՝ քննելու ո՞ւր տեղաւորել ծաղկաւոր հիւանդներին, բանալ արդեօք նոր բարաք թէ ոչ և այլն:

◆ Միայն հոկտեմբեր ամսվայ ընթացքում Թիֆլիսում կարել են 10,000 հոգու ծաղիկը:

◆ Նոյեմբերի 5-ին Թիֆլիսի քաղաքային դումայում վճռվեց թողնել հայցի նախկին սակագինը և էլեկտրաքարշի ընկերութեան բողոքագրի քննութիւնը՝ 45,825 ր. տուգանքի դէմ՝ մերժել:

◆ Թիֆլիսի ժամ. գեներալ-նահանգապետը կովկասեան զինուորական-նահանգական դատարանին է յանձնել Խիլիսթաւի գիւղի բնակիչներ Ալէքսանդր, Սիմէօն և Նինա Մաղօնաձէներին, որոնք մեղադրվում են այս տարվայ սեպտ. 25-ին ազնուական Վլադիմիր Ծերեթելուն սպանելու մէջ:

◆ Տեղական լրագիրները հաղորդեցին, որ Վօկզալնի փողոցում նոյեմբերի 5-ին ոստիկանական պաշտօնեաները գետնից բարձրացրել են Աւետիք Գօզալովին, որը խոլերայի բարակում մի քանի ժամից յետոյ մեռնում է: Կասկած կար, որ մեռնողը հիւանդացել էր ասիական խոլերայի բացիլներով: Բակտերիոլոգիական մանրազննին հետազօտութիւնը ցոյց տուեց, որ Գօզալովը մեռաւ ոչ թէ խոլերայից, այլ պէրիտոնիտից — որովայնաթաղանթի բորբոքումից:

◆ Տեղական լրագիրները հաղորդում են, որ, 3 շաբաթով բանտ է դրվել «Тифл. Листокъ»-ի խմբագիր Ի. Գ. Խաչատուրօվը: Այդ կարգադրութիւնը եղել է Թիֆլիսի ժամ. գեներալ-նահանգապետից այն պատճառով, որ Խաչատուրօվը խախտել է պարտադիր որոշումները: «Закавказье» թերթի խմբագիր հրատարակիչ Պ. Ա. Ֆոտուեան և նոյն լրագրի աշխատակից Վ. Բոդըզեվիչ-Բելէվին, նոյն որոշումները խախտելու համար, իւրաքանչիւրը ենթարկվել է 100-ական րուբլի տուգանքի, իսկ անկարողութեան դէպքում երեք շաբաթվայ բանտարկութեան:

◆ Այսօր Կովկասագիտական կուրսերում Ստ. Մալխասեանցի հերթական դասախօսութիւնը չի կայանայ:

◆ Ալէքսանդրօպօլում հայ մատակարարող կօմիսիան Ռուսաստանից արդէն ստացել է սպիտակ ալիւր, մասնաւոր մարդկանց (ոչ հայթուլիներին) բաժանելու այն պայմանով, որ ֆունտը և հացը վաճառեն 4 կոպ.:

◆ Բագւում Ե. Մուսայէլեանը խնդրամատոյց է եղել Բագուի քաղաքագլխին, որ նրան թոյլատրվի Բագւում բանալ հասարակական-գրադարան: Նա մտադիր է մուտքի համար որոշել 2 կոպ., գրքեր վերցնելու համար՝ մէկ գրքի—ամսական 50 կ., երկու գրքի—ամս. 80 կ., իսկ երեք գրքի—ամս. 1 րուբլի:

◆ Գուրիայից «Закавказье» լրագրին հաղորդում են, որ խուզարկութիւնները և ձերբակալութիւնները շարունակվում են: Նոյեմբերի 1-ին Օզուրգէթ են ուղարկել էտապով բանտարկեալների մի խմբակ:

◆ Վլադիկավկազի երկաթուղային կառավարիչը միջնորդութիւն է յարուցել, որ նրա տրամադրութեան տակ դրվի 75,000 րուբլի երկաթուղու գումարներից՝ ընդհանրապէս խոլերայի դէմ կռուելու միջոցների վրա ծախսելու համար:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոյեմբերի 6-ին, ցերեկվայ ժամը 4-ին, 10-րդ ոստիկանատան թաղական վերակացու Փատալըէկօվը Վօկզալնի փողոցում ձերբակալում է 6 կասկածաւոր անձերի և տանում նրանց ոստիկանատուն՝ նրանց ով լինելը որոշելու համար: Այստեղ ձերբակալվածներից մէկը, որ ներկայացնում է Արխիպ Սվանիձէի անունով անցաթուղթ, դուրս է գալիս բակ և անյայտանում է: Փատալըէկօվը նորից դիմում է կալանաւորելու Սվանիձէին, որին հանդիպում է Գօգօլեվսկի փողոցում և ձերբակալում է: Ոստիկանատուն գնալու ժամանակ, Վօկզալնի և Անդրէեվսկի փողոցների անկիւնում Սվանիձէն հանում է ատրճանակը և կրակում է Փատալըէկօվի վրա, որով վերջինս վիրաւորվում է թեթև կերպով ոտքից, իսկ թիկնապահը՝ ծանր՝ փորից. ապա Սվանիձէն դիմում է փախուստի: Նրա ետևից Փատալըէկօվը կրակում է երեք անգամ, և, ինչպէս ենթադրում են, Սվանիձէն վիրաւորվում է, որովհետև կրակելուց նա ընկնում է, բայց յետոյ կրկին ոտքի է կանգնում և փախչելով անյայտանում է:

—

Նոյեմբերի լոյս 6-ի գիշերը «Кон.» հիւրանոցից, որ գտնվում է Միքայէլեան հրապարակի և Բէլյաօվսկի փողոցի անկիւնում, № 4 տան մէջ, կեղծ բանալիով անյայտ անձեր գողացել են 15 դիւժին Վիէննայի աթոռներ, որոնց արժէքը 700 րուբլու է հասնում:

—

Նոյեմբերի 6-ին, երեկ. ժամը 8-ին, Վելեամինօվսկի փողոցում № 17 տան մէջ մանրածախս պարկահալատակ Մուրատ Բաբայեվի խանութի դուռը ով-որ թակում է, և երբ Բաբայեվը բանում է, նրա հարևանը՝ նոյնպէս մանրածախս պարկահալատակ Գէորգ Խաչատրեանը դանակով Բաբայեվին երկու վէրք է հասցնում, որից յետոյ փախչում է, բայց, ձեռք առնված միջոցների շնորհիւ, ձերբակալվում է: Վիրաւորվածին ուղարկում են Միքայէլեան հիւանդանոցը, ուր, բժշկական օգնութիւն հասցնելուց յետոյ, արձակում են տուն:

—

Նոյեմբերի լոյս 6-ի գիշերը, ս. Սարգսի փողոցում, Աբբուդի կոչված հրապարակի մօտ, անյայտ չարագործներ սպանում են ծառայութիւնից տուն վերադարձող 6-րդ ոստիկանական քաղաքապահ Նիկոլայ Կալչէնկին, որից խլում են հրացանը: Սպանվածի դիակը ուղարկել են անատոմիական թատրոնը: Կասկածով ձերբակալված է Վեատսկի նահանգից փախած Մարտիրոս Մարտիրոսովը: Ձերբակալվածի մօտ գտել են հինգ կրակոնոց Բուլդոկ ատրճանակ երկու փամփուշտներով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ախալքալաք, 25 հոկտեմբերի

Նամակիս շարժառիթն է «Մշակի» 130-դ համարում լոյս տեսած՝ Ախալքալաքի թղթակցի՝ պ. Էն-Էնի նամակը, որ առանց օրինաւոր փաստերի կպչում է մի այնպիսի հարցի պոչից, որից պոկ գալը գուցէ դժուարութեամբ աջողվի նրան:

Նամակի առաջին մասում, ընդունելով քաղաքային կանոնադրութեան սահմանափակումները և Կովկասի նախկին բարձր իշխանութեան կողմից գործ դրված ճնշումները, մի քանի տողերից յետոյ, մոռանալով իր ասածը, խօսում է քաղաքային վարչութեան կողմից սպասվելիք ինչ-որ երեւակայական հրաշքների, աւետեաց երկրի մասին: Ո՞րպիսի հակասութիւն:

Պ. Էն-Էնը Ախալքալաքի ինքնավարութեան գոյութիւնը երեք-չորս տարվայ շըրջանի բաժանելով չը գիտեմ ինչ պատճառով չէ յիշում վարչութեան անդամների ծառայութեան ժամանակամիջոցն իրանց առանձնայատուկ գործունէութեամբ:

Քաղաքումս ինքնավարութիւն մտցրած օրից տեղի է ունեցել չորս անգամ լիազօրների և աւագի ընտրութիւն, որից երեք անգամներին քաղաքի աւագ է ընտրվել հանգուցեալ Արշակ Գրիգորեանը, իսկ նրա մահից յետոյ՝ 1905 թ. սեպտեմբեր ամսին Յովհաննէս Մեծատուրեանցը:

Իմ կարծիքով՝ երբ երկու գործիչների գործունէութեան մասին է խօսվում, անհրաժեշտ է համեմատել և գործունէութեան ժամանակաշրջանը, այն է տասը տարին երկուսի հետ:

Սկսենք պ. Էն-Էնին շլացնող տաս տարվայ շրջանի գործունէութիւնից, որի «անդրանիկ» հոգին կազմողը հանգուցեալ Գրիգորեանցն էր: Թւենք այդ գործերը ըստ Էն-Էնի.—կրկնապատկվել է քաղաքի աղքատիկ բիւջէն, լուրջ ուշադրութիւն է դարձվել մաքրութեան, լուսաւորութեան, սանիտարական վիճակի, անհրաժեշտ ուտելեղէնների վրա, այն է հացի, մսի և այլն:

Նոյն ժամանակամիջոցում են կառուցվել սպանդանոցը և քաղաքային սայլերը:

Եթէ պ. Էն-Էնը լինէր փոքր ինչ շրջահայեաց անձն, չը պիտի տեղիք տար այդպիսի միստիֆիկացիաների: Քաղաքիս բիւջէի կրկնապատկելու ինիցիատիվը առանց հիմնական փաստերի վերագրել մէկին՝ աններելի է:

Երբ 1896 թ. վերացվեց նախկին դեպուտատութիւնը և մտցվեց քաղաքային կրճատ ձևի ինքնավարութիւն իր յատուկ պօլօժենիայով, նրա մէջ պարունակվող օրէնսդրական կանոնադրութիւնների հիման վրա միաժամանակ գործադրվեցին և բոլոր այն պարտադիր տուրքերը, որոնք նախկին դեպուտատութեան ժամանակ գոյութիւն չունէին: Սրանից պարզվում է այն երեւոյթը, որ չը լինէր Մարկոսը, այլ լինէր Կիրակոսը՝ նորմուծված կանոնադրութեան հիման վրա ինքնաբերաբար կրկնապատկվելու էր քաղաքիս բիւջէն: Հետեւապէս առանց մտածելու վերագրել այդպիսի մի երեւոյթ որևէ մէկին և ովսաննա կանչել նրան՝ սուտ միամտութիւն է:

Նոյնչափ անհիմն են և իրականութիւնից զուրկ պ. Էն-Էնի լուսաւորութեան, մաքրութեան և այլ հարցերի վերաբերեալ նկատողութիւնները, քանի որ այլ կերպ են վկայում գործնական փաստերը, որոնց հետ նախօրօք չէ բարեհաճել ծանօթանալ նա:

Երբ 1904 թ. հոկտեմբերի 30-ին, նոյեմ. 6-ին և 8-ին քաղաքիս լիազօրների հերթական ժողովներում քննվում էր 1905 թ. համար մուտքի և ծախսի նախահաշիւը (смѣта), լուսաւորութեան վերաբերեալ հարցի ժամանակ, երբ քաղաքիս լիազօր պ. Խաչատուր Խաչատրեանցի կողմից առաջարկվեց ժողովին ծախսերի սմէտայում երկու Վաշինգտօն լապտերների համար մտցնել մի որոշ գումար և ներկայիս գոյութիւն ունեցող լուսաւորութիւնը աստիճանաբար փոխարինել առաջարկված ձևի լապտերներով, քաղաքիս «բարեկարգութեան» գործին նուիրված և պ. Էն-Էնից փառաբանված աւագի կողմից յիշեալ հարցը հանդիպեց այնպիսի աղմկալից դիմադրութեան, որը թէև ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ լուծվեց դրական կերպով և 500 րուբլու չափ կրեդիտ մտցվեց ծախսերի սմէտայում, բայց շնորհիւ նախկին աւագի անբարեհաճ տրամադրութեան՝ իրօք կատարվեց այն գործողութիւնը, որը թէև կլասիկ ոճով, բայց անգիտակցօրէն նկարագրել է պ. Էն-Էնը. «Անցան ամիսներ, անցաւ տարին, բացված կրեդիտը չը գործադրվելու պատճառով փակված տարվայ հետ միասին բարով ասաց առանց նպատակին ծառայելու»:

Պ. Էն-Էնի կողմից երջանկայիշատակ շըրջանի գովաբանված հարցերից մէկն էլ ժամանակին կառուցված սպանդանոցն է:

Բայց թէ ինչ միջոցներով է կառուցվել չորս պատերից, երկաթէ կտուրից բաղկացած մի շինութիւն՝ սպանդանոց անունով, այդ մասին ոչ մի խօսք: Եթէ այդ լռութեան պատճառը շօշափված հարցի մասին գաղափար չունենալն է, ես ուրախութեամբ կը ծանօթացնեմ պ. Էն-Էնին և այդ հարցի հետ:

Տեղիս գանձարանում գտնվում է մօտ 8 հազարի չափ մի գումար «Запасной капиталъ» անունով, որը գոյացել է «ոսկէ» շըրջանի վերաբերեալ տասը տարվայ ընթացքում, քաղաքիս անհրաժեշտ կարիքների վրա չը գործադրված կրեդիտների մնացորդներից: Ահա այդ գումարից լիազօրների վճռի համաձայն և նահանգապետի թոյլտուութեամբ փոխադարձաբար գործադրվել է երկու հազար րուբլի՝ կառուցված սպանդանոցի վրա, որ պ. Էն-Էնի համար աչքի ընկնող գործունէութիւն է համարվում: Բայց թող համոզված լինի պ. Էն-Էնը, որ այդ բանը այնքան մի չնչին երեւոյթ է, որ եթէ ներկայիս կարիք լինի մի երկրորդ սպանդանոցի կառուցման, ո՛չ թէ քաղաքի աւագը, այլ և ծառան նոյն պայմաններում ամենահեշտութեամբ կը կատարէ նոյն գործը, այն է վարչութեան գրագրին հրամայել գրելու ելմուտքի գրքում վարպետներին հասանելիք վճարը, պատրաստի փողը գրպանից հանել և տալ նրանց:

Հեռու են ճշմարտութիւնից պ. Էն-Էնի կողմից քաղաքիս մաքրութեան վերաբերեալ գովասանքները:

Չը գիտեմ ինչ մոլորակի վրա էր բնակվում պ. Էն-Էնը, երբ իր գովաբանած շըրջանում Ախալքալաքի հասարակութիւնը ոստիկանութեան կողմից անմաքրութիւնների համար կազմված արձանագրութիւնների զօրութեամբ ենթարկվում էր զգալի տուգանքի, որը մի քանի հազարի էր հասնում. և մի՞թէ այդ չէր պատճառը, որ նոյն հասարակութիւնը, տիրող կարգերից զզուած, խուզալից ածականներ էր շռայլում աւագի հասցէին:

Պ. Էն-Էնը գանգատվում է այծի, գոմէշի մսի և գառու հաց ուտելուց, բայց չէ ցոյց տալիս որևէ մի օրէնքի յօդուած, որի զօրութեամբ կարելի լինի արգելել դրանց վաճառելը:

Եթէ ժամանակին չէ հետաքրքրվել այդ օրինակ հարցերով, գոնէ չէ՞ք էլ լսել, որ համայն Ռուսաստանում, բացի եզան և ոչխարի մսից, վաճառվում են և գոմէշի, այծի, խոզի մսեր, որոնց համար քաղաքային վարչութիւնների կողմից առանձին սակագներ են նշանակվում և ներկայացվում նահանգապետների հաստատութեանը. իսկ թւածս անասունների մսերը միմեանցից զանազանելու համար, գոնէ մեզանում, անասնաբոյժ ֆելշերի ձեռքով մսի տաշերի վրա առանձին նշաններ են խփվում և ըստ այնմ վաճառվում ամենքը իրանց սակագներով, որի գործադրութիւնը, օրէնքի հիման վրա, ոստիկանութեանն է պատկանում: Իսկ թէ պ. Էն-Էնը զուրկ է գործնական ընդունակութիւնից զանազանելու այծի, գոմէշի միսը եզան, ոչխարի մսերից, մի՞թէ յանցաւորը քաղաքային վարչութիւնն է...

Պ. Էն-Էնը իր հայրենի քաղաքը աւետեաց երկիր դարձնելու համար երևի նախօրօք չէ կշռադատել քաղաքի գրպանը, այո՛, այն գրպանը, որը այսօր այնքան է ըմբոստացել, որ իր վրա դրված մի քանի կոպէկանոց տուրքը, որը քաղաքի աղբը, կեղտը մաքրելու համար է գործադրվում, չը նայած քաղաքային վարչութեան կողմից ձեռք առնված միջոցներին, չէ ուզում վճարել. այդ և քաղաքիս միակ գեղեցիկ բանը, այն է մաքրութեան սայլերը ներկայումս գտնվում են քայքայման դրութեան մէջ. համոզվելու համար թող պ. Էն-Էնը մի փոքրիկ նեղութիւն կրէ մտնէ վարչութեան գրասենեակը, թերթէ ապառիկների ցուցակը և տեսնէ, թէ ինչի է հասնում իր հետ հրաշքների սպասող հասարակութեան պարտաճանաչութեան արդիւնքը:

Չը գիտեմ համոզվե՞ց պ. Էն-Էնը, որ իր «որոշ նպատակով գրած» թղթակցութեան ոչ մի կէտը չէ համապատասխանում իրականութեանը:

Ինչ վերաբերում է պ. Էն-Էնի ներկայիս վերաբերեալ Ախալքալաքի առողջապահական և սանիտարական վիճակի նկատողութիւններին, կարող եմ ասել, որ, շնորհիւ գոյութիւն ունեցող վարչական մարմինների ձեռք առած միջոցների, Ախալքալաքը մաքրութեան կողմից բարեյաջող պայմանների մէջ է գտնվում, մինչև անգամ բարձր բոլոր հարեւան քաղաքներից, որը հաստատում են զինուորական և քաղաքային սանիտարական մարմինների արձանագրութիւնները: Անհրաժեշտ ուտելեղէնների վրա միշտ գործադրվել և գործադրվում է օրէնքով սահմանված հսկողութիւնը:

Վերջացնելով նամակս, ցանկանում եմ պ. Էն-Էնին ապագայում բարձր պահել գրական խօսքի վեհ դրօշը, տեղի չը տալ միտումնաւոր խնդիրների, չը փոքրացնել մամուլի նշանակութիւնը, որը իր դժուար և պատասխանատու դերում դարիս պղտոր ու յօշոտված կեանքի ամենազօրեղ ուղղիչ խթանն է հանդիսանում:

Խաչատուր Խաչատրեանց

—

Բագու, 3 նոյեմբերի

Հոկտեմբերի 1-ից տեղիս փայտի պահեստներում Սարգսեանի, եղբ. Աղամեանի և Միրզայեանի գործակատարները գործադուլ են յայտարարել իրանց երեք ընկեր-

ների հեռացման պատճառով։ Գործադուլը ընդհանուր չէր, մասնակցում էր փոքրամասնութիւնը, այսինքն միայն դաշնակցականները։ Եւ իրաւ, ինչո՞ւ մասնակցեն այդ գործադուլին, քանի որ այս անգամ ճշմարտութիւնը աշխատաւորների կողմը չէր։ Նրանք հեռացրել են այդ երեք գործակատարներին և առաջարկում են հետևեալը. կամ նշանակեն միջնորդ դատարան, որտեղ կը քննուեն նրանց հեռացնելու պատճառները, կամ թէ չէ՝ ստանան երեքական ամսվայ ռոճիկներն ու հեռանան։ Եթէ միջնորդ դատարանը կը գտնի, որ առանց մի յարգելի փաստի են հեռացված, խօզէինները խոստանում են յետ վերցնել իրանց վճիռը։ Նրանք չեն համաձայնվում և յայտարարում են գործադուլ։ Այստեղից սկսվում են մի շարք բռնութիւններ։

Տեսնելով որ իրանց գործադուլը պէտք է վիժվի, որովհետև գործակատարների գիտակից մեծամասնութիւնը բանում է, նրանք զինված մի քանի կողմնակի մարդկանցով գալիս են պահեստները, ծեծի են ենթարկում պահեստի տէր Վ. Սարգսեանին և մեր ընկերներից մի քանիսին։ Սակայն դեռ բաւական չէ, նրանք յարձակվում են Միրզաջեանի գործակատար Խաչատուր Ավանէսեանի և Սարգսեանի ընկեր Եփրէմ Ստեփանեանի վրա ու կատաղի անհետացնում նրանց. թէ ո՞ւր տարան, ոչ ոք չը գիտէր. բոլորը մնացել էին լարված դրութեան մէջ։ Վերջապէս մեզ աջողվեց իմանալ կուսակցութեան ղեկավարների մէկից, որ բռնվածները գտնվում են Էրմանի-քեանդում, և մինչև որ պահանջներին բաւարարութիւն չը տան՝ բանտարկեալներին բաց չեն թողնի։ Վերջ տուէք, պարոններ, այդպիսի այլանդակ, ստոր գործունէութեան։

Պ. Պօղոսեանց

—

Թիֆլիս, 7 նոյեմբերի

Հարկ եմ համարում հրապարակով յայտնել այն ընկերներին և բարեկամներին, որոնցից մի քանիսը արդէն թիւրիմացութեան մէջ են ընկել և կարող էին և ուրիշները ընկնել, որ լրագիրներում տպված կաթողիկոսի մահվան առիթով Թիֆլիսի ս. Նշան դպրոցի ուսուցչական խմբի կողմից Էջմիածին ուղարկված ցաւակցական հեռագրի տակ ստորագրված Ղարաջեանը ես չեմ և չէի կարող լինել։ Եւս առաւել այդ հեռագիրը կարող էր հեշտութեամբ մոլորութեան մէջ գնել ընկերներին և այն պատճառով, որ նրա առաքման մասնակցել է իր ստորագրութեամբ սօցիալ-դեմօկրատական շարքերում իրան համարող ուսուցիչ ընկերներից մէկը, ինչպէս և այն հանգամանքը, որ հեռագիրը ուղղված է Էջմիածնի ճեմարանի ուս. ընկեր Խ. Սամուէլեանին, որից և խնդրում է յիշեալ ուսուցչական խումբը իր կողմից ներկայացուցիչ լինելու կաթողիկոսի թաղման հանդէսին։

Գէորգ Ղարաջեան

—

Թիֆլիս, 5 նոյեմբերի

Անզուգական Խրիմեան Հայրիկի՝ իմ մեծանուն բարերարի՝ (որի անձնական միջոցներով եմ ստացել իմ կրթութիւնը) անմոռանալի [illegible] յիշատակը մշտատև յարգած լինելու համար, իմ Գեղարուեստական կուրսերում այս տարվանից հիմնում եմ երկու թօշակ (ստիպենդիա) երկամեայ դասընթացով։ Թօշակը կը շարունակվի՝ քանի գոյութիւն կունենայ իմ դպրոցը, իւրաքանչիւր երկու տարին նոր անձերի ընդունելով։ Հայրիկի անուան այս երկու թօշակից օգտվել ցանկացողները գրաւոր դիմելու են ինձ մինչև նոյեմբերի 20-ը։ Бебутовская, 12.

Թիֆլիսի Գեղարուեստական կուրսերի Հիմնադիր-տնօրէն՝

Գ. Լեմնեան

—

Ալէքսանդրօպոլ, 3 նոյեմբերի

Խոնարհաբար խնդրում եմ հրատարակել պատուական «Մշակ» թերթի միջոցով ի գիտութիւն հայ հասարակութեան և պաշտօնական հաստատութեանց, որ Ալէքսանդրօպոլ քաղաքի ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու ծխական դպրոցը, հոգաբարձական որոշմամբ, այսուհետև յորջորջվելու է «Խրիմեանի ազգային դպրոց», ազգիս վեհափառ կաթողիկոս Տ. Տ. Մկրտիչ Խրիմեանի անունը յաւերժացնելու համար, որովհետև նորին ս. օծութիւնը բացի այն՝ որ առանձին խնամք ունէր նոյն դպրոցի վրա, այլ և ընդհանուր հայ ազգի կողմից «Հայրիկ» պատւաւելի և քաղցրահնչիւն տիտղոսն էր կրում։

Նախագահ հոգաբարձութեան ս. Լուսաւորչի Խրիմեան ազգային դպրոցի՝

Աղէքսանդր Սանոյեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Թ Ի Ւ Ր Ք Ի Ա

Դրամաշորթական փորձեր Կ. Պօլսի հայերի շրջանում.—Կ. Պօլսից հոկտ. 17-ից հաղորդում են, թէ տեղական առաջնակարգ հարուստ հայերից սպառնալիքի ազդեցութեան տակ փորձեր են եղել փող կորզելու։ Փող պահանջողները յեղափոխական հայ կոմիտէների տեղական մասնաճիւղերն են։ Սակայն այն անձինք, որոնք սպառնական նամակներ են ստացել, դիմել են թիւրքական ոստիկանութեանը՝ նրա պաշտպանութիւնը խնդրելով։

Ռեդիֆները զէնքի են կանչվում.—Սպարապետութիւնը կարգադրել է, որ անյապաղ զէնքի կոչվեն 1872 թւականի ռեդիֆները։ Նրանց զէնքի կանչվելը, ինչպէս հաղորդում են, կապ ունի Փոքր-Ասիայի վիլայէթներում բռնկվող քաղաքական շարժումների, ինչպէս և թուրքերը նը վճարելու համար տեղի ունեցող անհնազանդական ցոյցերի հետ։

—

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՉԵՐՆՈԳՈՐԻԱ

Թիւրք-չերնոգորական մի նոր կոնֆլիկտ.—Կ. Պօլսի դիւանագիտական գործակալը, Թիւրքիայի և Չերնոգորիայի միջև սահմանային առկախ մնացած խնդրի առիթով, վերջերս Ըելդրզ-Քիօշկ կանչվեց։ Այդտեղ նրան հաղորդեցին, թէ չերնոգորական հողը ոտք դրած ալպանացիներին անկարելի է դուրս հանել այդտեղից, որովհետև, ինչպէս Շեմսի փաշան հեռագրում է, խնդրի այդ կերպ լուծումը խոշոր արիւնհեղութեան պատճառ կը լինի, մի հանգամանք, որին ինքը Շեմսի փաշան ամենևին համաձայն չէ։ Չերնոգորական դիւանագիտական գործակալը այս խնդրի առիթով իր կառավարութիւնից նոր ցուցումների է սպասում։ Կարծվում է, սակայն, որ նա ստիպված կը լինի Կ. Պօլսից մեկնել։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և ներարգային։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ
ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ
(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ

ԲԱԳՈՒ (Գանձակ, Եւլախ)
Արագ—գիշ. 12 ժ. 28 ր., Գանձակ—գիշ. 5 ժ. 42 ր., Եւլախ—առաւ. 7 ժ. 19 ր., Բագու—ցեր. 2 ժ. 43 ր.։ Պօստ.—երեկ. 9 ժ. 41 ր., Գանձակ—գիշ. 4 ժ. 13 ր., Եւլախ—առ. 6 ժ. 27 ր., Բագու—ցեր. 5 ժ. 39 ր.։ Մարդատար—ցեր. 7 ժ. 53. ր., Գանձակ—ցեր. 2 ժ. 10 ր., Եւլախ—ցեր. 4 ժ. 21 ր., Բագու—գիշ. 1 ժ. 50 ր.։
ԲԱԹՈՒՄ (Փօթի, Միխայլօվօ, Ռիօն)
Մարդատար (№ 7).—առ. 10 ժ. 58 ր., Փօթի—ցեր. 1 ժ. 30 ր., Միխայլօվօ—ցեր. 2 ժ. 58 ր., Ռիօն—երեկ. 7 ժ. 21 ր., Բաթում—գիշ. 12 ժ. 10 ր.։ Պօստ.—առ. 9 ժ. 15 ր., Փօթի—ցեր. 11 ժ. 49 ր., Միխայլօվօ—ցեր. 1 ժ. 19 ր., Ռիօն—երեկ. 5 ժ. 47 ր., Բաթում—գիշ. 10 ժ. 45 ր.։ Մարդատար (№ 5)—գիշ. 11 ժ. 22 ր., Փօթի—գիշ. 1 ժ. 57 ր., Միխայլօվօ—գիշ. 3 ժ. 20 ր., Ռիօն—առ. 7 ժ. 41 ր., Բաթում—ցեր. 12 ժ. 27 ր.։
ԵՐԵՒԱՆ (Ալէքսանդրօպօլ)
Ապր.-մարդ.—ցեր. 3 ժ. 16 ր., Ալէքսանդրօպօլ—գիշ. 2 ժ. 30 ր., Երևան - Ուլուխ. առ. 8 ժ. 22 ր.։ Պօստ.—գիշ. 1 ժ. 8 ր., Ալէքսանդրօպօլ—ցեր. 11 ժ. 53 ր., Երևան—Ուլուխ.—ցեր. 5 ժ. 35 ր., Նախիջևան—գիշ. 12 ժ. 32 ր., Ջուլֆա—գիշ. 2 ժ. 35 ր.։
ԲԱԳՈՒԻՑ (Պետերբուրգի ժամանակով)
Մարդատար—առ. 4 ժ. արագ.—ցեր. 4 ժ. 4 ր.։ Պօստ.—ցեր. 11 ժ. 23 ր.։
ԲԱԹՈՒՄԻՑ—Մարդ.—առ. 10 ժ. 38 ր.։ Պօստ.—առ. 6 ժ. 49 ր.։ Մարդատ.—ցեր. 5 ժ. 46 ր.։
ԵՐԵՒԱՆ-ՈՒԼՈՒԽԱՆԼՈՒԻՑ — Պօստ.—առ. 1 ժ. 58 ր.։ Ապրանք.-մարդատար—գիշ. 1 ժ. 50 ր.։
ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—Պօստ. գիշ. 4 ժամին։ Մարդ.-ապրանք.—ցեր. 3 ժ. 21 ր.։
ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ — Պօստ.—7 ժամին։ Մրդ.-ապրանք.—6 ժ. 58 ր.։

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ

Սեւ ծովի ափին, ԱՆԱՊԱ քաղաքից 8 վերստ հեռաւորութեան վրա 3 հողաբաժին՝ 27-ական դես. իւրաքանչիւրը։ Ափին կան նաւահանգիստ, նաւաշինարան և կանկրինի նաւթարդիւնաբերական ընկ. նաւթի խողովակ։ Հողը հրաշալի է խաղողի, այգիների, բանջարանոցի և ցանելու համար։ Հրաշալի ամարանոց, կլիմայական կայարան, լողարաններ։ Հարցնել՝ Артиллерійская ул., № 15, Անատոլ Ֆրանցովիչ Ջինատօին։ (օ. մ.) 8—10

ԵՂԲ. ԱՒՍԱՐԳԻՍՕՎՆԵՐԻ
ԱՅԳԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ
ծախում է պղպջուն ծաներ՝ արտասահմանեան, ռուսական և կովկասեան տեսակների, շատ չափաւոր գներով։ Հասցէն՝ ст. Скра, Зак. ж. дор. Бр. Авсаркисовымъ.
(ե.հ. շ. 11—15

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ
և վաճառվում են
„ԱՐԱՔՍ"
1908 թ.
ՊԱՏԻ ԵՒ ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
հետաքրքիր և հարուստ բովանդակութեամբ։
Գները՝ պատինը արժէ | 40 կ.
ծոցինը » | 20 կ.
Դիմել՝ Александрополь, типографія Саноянa. Թիֆլիսում պահեստը գտնվում է «Փարոս» գրախանութում՝ Նիկ. Մատինեանի, Эрив. площадь. Գումարով գնողներին ձեռնտու պայմաններ։
(ե. հ. կ.) 25—1

Հինգշաբթի, 8 նոյեմբերի
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
Հայ դերասանական խումբը
Կը ներկայացնէ
Առաջին անգամ ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ նոր պիէսը
ԲԱՂՆԻՔԻ ԲՈՒԽԱ
Կատակ. 2 գործողութեամբ
և
ԵՕԼԱՆՏԱ
Պիէս 1 գործ., հեղ. Անդերսէնի
Ներկայացման կարգը. I ԵՕԼԱՆՏԱ, II ԲԱՂՆԻՔԻ ԲՈՒԽԱ
Մասնակցում է ամբողջ խումբը
Տեղերի գները բարձրացրած են
Սկիզբն է 8 ժ. երեկոյեան
Հոկտեմբերի 29-ի համար վերցրած տոմսակները իրանց ոյժը պահում են 8-ին նոյեմբերի։
(հ.) 1—1

Անդրկասպեան երկրի Ղզլ-Արվատ քաղաքի Հայ համայնքի համար ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
դպրոցւսարտ
Քահանայ կամ Քահանայացու
Արդիւնքը մօտաւորապէս 1000 ր.։ Ցանկացողները թող դիմեն Աստրախանի հայոց վիճակային կոնսիստորիային կարևոր փաստաթղթերով։ Խնդիրները կընդունուեն մինչև այս նոյեմբերի վերջը։
(հ. շ. ե.) 4—3

ԿՕՍՏԻՒՄԻ ՀԱՄԱՐ!!!

Տղամարդու կօստիւմի համար դիմացկուն և նորաձև կտոր ունենալ ցանկացողներին վերադիր վճարով, գործարանային գներով, լաւ յատկութեան համար լիակատար երաշխաւորութեամբ (չը հաւանելու դէպքում կամ փոխարինում ենք ուրիշ կտորով կամ փողերը վերադարձնում ենք) ուղարկում ենք.

1) «ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏՐԻԿՕ», հաստատուն գործուածք, սև գոյնից՝ նորաձև մոխրագոյն բծերով, կամ հարթ-սև մութ-կապոյտ և մութ-մոխրագոյն գոյների, $4^1/_4$ արշ. ամբողջ կօստիւմացու, 5 ր. 50 կ.։

2) «ՄՕՆՉԵՍՏԵՐ», նորաձև բարձր յատկութիւն ունեցող տրիկօ՝ գեղեցիկ վանդակաձև մութ կամ ձիթենու ֆօնից, $4^1/_4$ արշ. 6 ր. 75 կ.։

3) «ՈՒՐԱԼ», գեղեցիկ և դիմացկուն կտոր, սև, կապոյտ, շականակագոյն, ձիթենու և մութ մոխրագոյն գոյնի, $4^1/_4$ արշ. 7 ր. 25 կ.։

4) «ՏՐԻԿՕ-ՇԵՎԻՕՏ», նորագոյն տեսակի, շատ հաստատուն, հարթ կտոր՝ ճաշակաւոր կօստիւմների համար, սև, մութ-կապուտակ, շականակագոյն և մութ-մոխրագոյն գոյնի, $4^1/_4$ արշ. 9 ր. 50 կ.։

5) «ԴՐԱՓ», հարթ, աշնան և ձմեռվայ վերարկուների համար, մութ-կապոյտ և վայրի տորոնի (մարենգօ) գոյնի, $3^1/_4$ արշ. ամբողջ վերարկուի համար, 8 ր. 90 կ.։

6) Նոյնպէս «ԴՐԱՓ» հարթ, բայց բարձր տեսակի, նոյն գոյների՝ ինչ որ № 5-ում, կամ թէ անգլիական ճաշակով, այսինքն մութ գոյնի, բծերով կամ վանդակաձև, $3^1/_4$ արշ. 11 ր. 40 կ.։

Բոլոր կտորները ըստ ցանկութեան կարելի է պակասեցնել կամ աւելացնել վճարի փոփոխման համապատասխան չափով։

Նկատողութիւն.—Երեք և աւելի կտորներ միանգամից ստանալու դէպքում, կօստիւմների աստառը ուղարկվում է իբրև պրեմիա բոլորովին ՁՐԻ։

Ուղարկելը մեր հաշուին։ Ասիական-Ռուսաստանի համար աւելանում է ծախսի տարբերութիւնը։

Հասցէագրել՝ СТАНИСЛАВУ ОРЛЯНСКОМУ и К-о г. Лодзь, Петрок. губ., № 85.

Թղթակցութիւնները ռուսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով։
(շ. մ. ա) 3—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերադարձաւ Կովկասի հանքային ջրերից և վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդների, առաւօտ. 9—12 ժ., երեկ. 5—7 ժամ։
Միքայէլեան փողոց, № 27։
(ե. հ. շ. կ.) 25—50

ԲԺԻՇԿ
Ա. Միքայէլեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33։
(ա. օ.) 41—100

Լոյս տեսաւ
Ս. ԴԷՄՈՒՐԵԱՆԻ
„ՔՆԱՐ"
երգարանը (եւրոպական նօտաներով)։ «ՔՆԱՐ»-ը բաղկացած է 106 երգ, մեծ մասը ժողովրդական երգերից. գինն է 1 ր.։ Դիմել՝ Баку, Арм. школа, Гимназическая ул., Степану Демурянцу, կամ Моздокъ, С. И. Яралову, և կամ Петербургъ, ред. „Сапричъ", Окрояну. (օ.մ.) 16—30

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւն ամեն օր | 12—1 ժ. առաւօտեան
| 5—7 ժ. երեկոյեան
Միքայէլեան փողոց ս. Ճամճամաձէի № 36.
(ա.օ.) 30—100

„ԳՈՒՏԵՆԲԵՐԳ"
գրավաճառանոցում ծախվում է
А. ТУМАНОВЪ
Русско-Армянскій словарь
Գինն է 75 կ. կազմված 1—15
Փօստի ծախքն է 25 կոպէկ
Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ „Гуттенбергъ" Г. Галустяну
2—5

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերադարձել և վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը՝ բկի, քթի և ականջի հիւանդութիւնների համար։
Առաւօտները — երկուշաբթի, չորեքշ. և ուրբաթ—11-ից մինչև 1 ժամը։
Երեկոները—ամեն օր—5-ից մինչև 7 ժ.։
Հասցէն՝ Вельяминовская ул. № 3.
(հ. կ. ե.) 5—10

Լ. ԼԵՄԱԷՖԻ լաբորատորիայից Օրլէան քաղաքում (Ֆրանսիա).
ՉԱՂԱՆԱԼՈՒ
դէմ բոլորից ընդունված միջոց բժիշկ Դեշանի ԻՕԴԻՐԻՆԸ
(Iodhyrine du d-r Deschanp)
Առաջարկվում է բժիշկների կողմից իբրև փայլուն հետևանքներ ունեցող։
Բժ. Դեշանի Իօդիրինը ամենայայտնի միջոց է ներկայանում չաղանալու դէմ. Նրա արագ և ազդու գործողութիւնը նկատվում է բժշկութեան հէնց սկզբում։
Բժ. Դեշանի Իօդիրինը բոլորովին անվնաս է օրգանիզմի համար։
Գիրանալը հեռացնում է ապահովաբար ամենակարճ ժամանակամիջոցում։
Մի արկղի գինը, որ իր մէջ պարունակում է 60 դեղահատիկ, արժէ 4 րուբ. 25 կ.։
Վաճառվում է բոլոր դեղատներում և դեղագործ խանութներում։
Ռուսաստանում գլխաւոր ներկայացուցչութեան հասցէն՝ Торговый домъ Люксембургъ и К-°, Варшава, Журавья, 40.
(ն. 8, 18, 28, դ. 8) 4—1

ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ ՆՈՐ ԲԱՑՎԱԾ
ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՕՆԻ և
ԱՆՈՒՇԱՀՈՏ ՋՐԵՐԻ
ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ փնտում է
ՀԱՍՏԱՏ ԳՈՐԾԱԿԱՐՆԵՐԻ
Ռուսաստանում և Կովկասում
Հասցէն գործարանի գրասենեակի՝ Варшава, Лешно ул. 101, „Рекордъ".
1—1

„ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ"
Վաճառվում են ի միջի այլ դասագրքերի՝
ԶԱՔԱՐԻԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ կազմած
1) «ՄԱՐԴԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ» կամ մարդու մարմնի կազմախօսութեան և բնախօսութեան դասեր. մասն I, 2-րդ տպագ., բարեփոխած և 72 պատկերներով ճոխացրած, գինն է 60 կ.։
2) «ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ», համառօտ դասընթաց բնական գիտութիւնների, 57 պատկերով (կենդանաբանութիւն, հանքաբանութիւն և բուսաբանութիւն). ա. տարվայ դասընթաց, գինն է 50 կ.։
3) «ՋՈՒՐ», տարրական նախագիտելիք բնական գիտութեան, 11 պատկերով, գ. 35 կ.։
Դիմել՝ Тифлисъ, «Кавказская книжная торговля» Захарія Грикурова. Գումարով գնողներին 20° ₀ զեղչ. ճանապարհածախսը գնողի վրա։
Նոյն տեղը կարելի է ձեռք բերել նաև այլ հեղինակների ամեն տեսակի դասագրքեր. նոյնը ռուսերէն։
(հ. ե.) 1—4

ՄԱԼԱԿՕԴԵՐՄ

Կատարելագործութիւն է սապոնագործական ճիւղում։ Սա ունի խիստ աչքի ընկնող յատկութիւններ, որ մեր խորին համոզումով մեծապէս կը գնահատեն գործածողները։ Փրփուրը իւղային է և լաւ նստող (ճարպոտ Կօլդ-Կրէմի պէս), ունի կակղացնելու հազուագիւտ յատկութիւններ, կաշուին տալիս է թարմութիւն, թաւշի տեսք, մաքրութիւն, քնքշութիւն և գեղեցկութիւն։
ԸՆԿ. ԲՐՕԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.
(258243) 4—8

Электропечатня „ЭКОНОМІЯ" Авакъ Мугдусіаковъ съ С-ми. Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.